

A 92. (GORDON HIGHLANDERS) BRIT GYALOGEZRED TÖRTÉNETE A KOALÍCIÓS HÁBORÚK KORÁBAN*

2. rész

A la coruña-i kaland

1806. november 21-e, vagyis a híres berlini rendelet meghirdetése óta Napóleon következetesen ragaszkodott az általa kitűzött cél, a kontinentális zárlat maradéktalan megvalósításához. Mivel mind Portugália, mind pedig Spanyolország gazdasága a Nagy-Britanniával folytatott kereskedelemről függött,¹ Napóleon jól tudta, hogy ezek az országok csupán látszólag csatlakoztak az ő kontinentális rendszeréhez. A valóságban a csempészet és feketekereskedelem melegágyainak számítottak. A portugál Bragança, és a spanyol Bourbon uralkodók suba alatt eltűrték a csempészkereskedelmet, s minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy kijátsszák a kontinentális zárlatot.

Napóleon számára – aki eldöntötte, hogy Európa minden partvidéke a francia vámörök ellenőrzése alá fog kerülni – nyilvánvaló volt, hogy addig nem is gondolhat a kontinentális zárlat hathatós megszervezésére, míg az ibériai államokat teljesen hatalmába nem keríti. Az ehhez vezető út első lépése Portugália meghódítása volt.²

A francia császár már Tilsitet követően nyílt nyomást gyakorolt a portugál államra. 1807. július 19-én utasította külügyminiszterét, hogy hozza a portugál nagykövet tudomására, amennyiben szeptember 1-jére hazája nem zárja le kikötőit Anglia hajói előtt, Spanyolország és Franciaország hadat üzen Portugáliának. A nyomás fokozása végett augusztus 2-án egy francia hadtest Bayonne térségében felsorakozott a spanyol határra, majd augusztus 9-től bezárultak a francia kikötők a portugál hajók előtt.³ A Portugáliát ért fenyegetések közül a legsúlyosabb és legotrombább azonban az a szónoklat volt, me-

* A tanulmány 1. részét ld.: *Hadtörténelmi Közlemények*, 121. (2008.) 3–4. sz. 625–659. o.

¹ Portugália Nagy-Britanniával bonyolította le majdnem teljes kereskedelmét. A britek tartották kezükben az üzleti életet, és nagy tőkéket fektettek be az országban, különösen a bortermelésbe. Az ország jövedelmének több mint egyharmada származott a vámokból, s búzája a tengeren át érkezett. Valóságos angol gyarmat volt. *Lefebvre* 1975. 310. o. Spanyolország gazdasága szintén rá volt szorulva a szigetországgal folytatott kereskedelemre. A brit kereskedők jó, drága áron vásárolták fel Spanyolország híres merinói gyapját, s olcsón árulták a brit ipar által gyártott legkülönbözőbb fogyasztási cikkeket, szövöttárukat. *Tarlé* 1946. 249., 256. o.

² A Portugália és Nagy-Britannia között meglévő szoros gazdasági kapcsolatok már több mint egy évszázados múltra tekintettek ekkor vissza. Ezek alapját az 1703. május 16-i Methuen-féle szerződés adta meg. A szerződés eredetileg a francia Bourbonok, s XIV. Lajos francia király ellen kötöttet. Ezzel a szerződéssel Portugália csatlakozott ahhoz a brit–holland–Habsburg szövetséghez, mely meg szerette volna akadályozni a Bourbonokat Spanyolország trónjának elfoglalásában. Ezzel szemben az ausztriai Károly herceget kívánták a megüresedett trónra juttatni. Politikai céljai mellett a Methuen-féle szerződésnek védelmi és kereskedelmi pontjai is voltak. Nagy-Britannia és hollandia garantálta Portugália területi védelmét, valamint kereskedelmének biztonságát. Ezen felül piacot biztosított az angol textíliáknak Portugáliában, valamint a portugál boroknak Nagy-Britanniában. A XVIII. század folyamán ezek a kereskedelmi kapcsolatok csak még jobban elmélyültek. A napóleoni korszakra Portugália Nagy-Britanniával folytatott kereskedelme szinte kizárólagossá vált. *Livermore* 1966. 202–218. o.

³ *Chandler* 1966. 597. o.

lyet maga Napóleon intézett a portugál nagykövethez egy párizsi diplomáciai fogadás alkalmával: „Ha Portugália nem teszi azt, amit óhajtok, a Bragança-ház két hónap múlva már nem fog uralkodni Európában. Nem vagyok hajlandó megtérni Európában egyetlen angol ügynököt sem; hadat üzenek mindenkinek, aki ellenáll. Háromszázezer orosz szövetséges támogatásával a hátam mögött bármit megtehetek. Az angolok azt mondják, a tengereken nem veszik tekintetbe a semlegességet; én pedig a szárazföldön nem ismerem el semlegeseket.”⁴

János herceg, Portugália régense⁵ hajlandónak mutatkozott fejet hajtani az országát ért durva fenyegetések előtt. Először is biztosította a brit nagykövetet a portugál flotta Brazíliába küldéséről, s az angol kereskedők változatlan kereskedelmi jogairól a portugál gyarmaton. Felajánlotta továbbá, hogy kárpótlásként átengedi a Királyi Haditengerészet részére Madeira-szigetét. Ezek után beleegyezett Portugália kikötőinek angol hajók előli lezárásába, valamint az országban élő brit alattvalók internálásába. Hajlandónak mutatkozott hadat üzenni a szigetországnak, de elutasította, hogy a lefoglalt brit ingóságokat átadja Franciaországnak.⁶

Napóleon – aki már amúgy is eldöntötte a Portugália elleni hadjáratot – úgy fogta ezt fel, mint egy újabb bizonyítékát annak, hogy a portugálok inkább húznak Nagy-Britannia felé, mint öfeléje. Ezért a már szeptember 17-én Spanyolországba bevonult, mintegy huszonötezer fős francia hadsereget, Junot tábornok parancsnoksága alatt megindította Lisszabon ellen.⁷ Spanyolország teljes támogatása elnyerésének érdekében a francia és spanyol kormány 1807. október 27-én megkötötte a fontainebleau-i egyezményt, melynek értelmében a Portugál Királyságot három részre osztották. Az északi részt az etruriai királyné,⁸ a déli részt Spanyolország főminisztere, Godoy kapta. A Lisszabont is magába foglaló középső részre pedig ideiglenesen Napóleon tartott igényt.⁹

Az egyezmény megkötését követően Dupont tábornok újabb francia csapatokat vezetett az Ibér-félszigetre. Megszállták a kulcsfontosságú észak-spanyol városokat, így biztosítva az utánpótlást Junot hadserege részére. Eközben Junot erői erőltetett menetben haladtak Lisszabon felé. 1807. november 12-én már Salamancánál jártak, 30-án pedig

---

⁴ *Bingham* 1884. 324. o.

⁵ Portugália uralkodóját, Mária királynét hivatalosan is örültnek nyilvánították. Helyette fia, János kormányozta régensként az országot.

⁶ *Chandler* 1966. 597. o.

⁷ Junot tábornokot azzal a szigorú paranccsal indította útjára a császár, hogy a lehető leggyorsabban, késelelem nélkül vonuljon be Lisszabonba, ejtse foglyul az uralkodóház minden tagját és a minisztereiket. Ezen felül meg kellett volna akadályoznia, hogy a portugál hajóhad brit kézbe kerüljön, mint ahogy az a dán flottával történt. Valamint fontos katonai információkkal kellett volna ellátnia Napóleont a spanyol és portugál vidéket, tartományokat, azok úthálózatát és a városokat, falvakat, azok egymás közötti távolságait illetően. *Chandler* 1966. 598. o.

⁸ Az etruriai királyné, Mária Lujza (1782–1824) IV. Károly spanyol király leánya volt, aki Pármai Bourbon Lajoshoz ment feleségül. Miután Napóleon meghódította Itáliát a Pármai Hercegségért cserébe kárpótlásul megalapította az Etruriai Királyságot, mely a Toszkán Hercegség területéből lett létrehozva. Központja Firenze volt. Férje 1803-as halála után Mária Lujza kiskorú fia, II. Lajos régensként kormányozta Etruriát. Miután 1807-ben Napóleon megszállta Etruriát, kárpótlásul felajánlotta Mária Lujzának Portugália északi részét, Észak-Luzitánia néven. Az egyezséghez tartozott volna, hogy a királynénak feleségül kellett volna mennie Lucien Bonapartéhoz. Ezt Mária Lujza nem fogadhatta el, hiszen az elűzött portugál trónörökös, Carlota Joaquina a saját nővére volt. *Chandler* 1966. 598. o.

⁹ *Lefebvre* 1975. 311. o.

bevonultak Lisszabonba. Habár a nehéz körülmények miatt Junot eredetileg huszonöt-ezer fős serege kétezer főre csökkent, „Portugália meghódítása nem okozott nehézséget. Inkább volt katonai parádé, mint háború.”¹⁰ A portugálok ugyanis nem tanúsítottak semmiféle ellenállást. Vonulásuk során a franciáknak azonban rá kellett döbenniük, hogy a félszigeten nem lesz könnyű dolguk. Az utak rettenetes állapotban voltak, a katonákat gyötörte a szomjúság és a hőség, ráadásul a helybéliek is ellenszenvvel viselkedtek irányukban. Napóleon parancsait sem sikerült Junotnak maradéktalanul végrehajtania. Mindössze két nappal megelőzve őt, az angolok behajózták a brit raktárakban lévő, óriási tömegű árut. A portugál királyi ház pedig, a luzitán flottával egyetemben vitorlát bontott, s Brazíliában keresett menedéket.

Portugália meghódítása, s Junot kényes helyzete jogcímet adott Napóleonnak Spanyolország fokozatos megszállására. Dupont már novemberben bevonult csapataival Ó-Kasztíliába. Őket Moncey hadserege követte, amely elfoglalta Burgost, majd Mouton vonult be egy hadtest élén az országba.¹¹ Eleinte a spanyolok arra gondoltak, hogy a franciák Gibraltárt akarják elfoglalni. Miután azonban 1808. első felében a napóleoni csapatok szinte megszállták Spanyolországot – az év közepére már három teljes hadtestnyi erővel, mintegy száznyolcvanezer katonával rendelkeztek az Ibér-félszigeten¹² – a nép rádöbbsent, hogy országot lerohanták, s elfoglalták.¹³

Mindeközben Napóleon kihasználta a spanyol királyi házon belüli viszályokat. IV. Károly spanyol király teljesen felesége és annak kegyence, Godoy főminiszter befolyása alatt állott. Godoy és a királyné gyűlölték a trónörökös Ferdinándot, akit viszont a nemesség és a polgárság támogatott. Napóleon ravasz intrikával csak még jobban elmérgesítette ezt a viszonyt a két tábor között. Végül, 1808. április 30-án Bayonne-ba rendelte mindkét felet, s az egész spanyol királyi családot. A francia császár itt kieroszakolta, hogy mind Károly, mind pedig Ferdinánd mondjon le a trónról, s ruházzák rá az ország feletti rendelkezés jogát. Ezek után az egész királyi családot Franciaországba száműzték. Spanyolország trónjára fivérét, Józsefet helyezte.¹⁴

Napóleon ily módon az Ibér-félsziget korlátlan hatalmú ura lett. Számításait azonban egy eleddig előtte ismeretlen tényező keresztelte. A spanyol nép fellázadt a francia hatalom ellen, s a napóleoni marsallok, tábornokok azt tapasztalták, hogy reguláris hadseregek helyett parasztok, kézművesek és pásztorok ellen kell hadat viselniük. Nem sokkal a népi lázadásokat követően megalakultak a tartományi junták, amelyek szabályosan hadat üzentek a trónbitorló Józsefnek. A junták már hadseregekkel is rendelkeztek, de mivel nem fogtak össze egymással, gyors vereségeket szenvedtek a jól szervezett francia csapatoktól. A junták mindazonáltal békét kötöttek a Brit Birodalommal, és szövetségét kérték. Ennek alapján a brit kormány úgy döntött, hogy expedíciós hadsereget küld az Ibér-

---

¹⁰ Bourienne 1836. 29. o.

¹¹ Lefebvre 1975. 312. o.

¹² Ney parancsnoksága alatt a francia főszereg a Pireneusokat tartotta megszállva. Dupont marsall huszonnégyezer fős serege Új-Kasztília és Andalúzia határán állt. Bessières marsall tizenháromezer fő felett parancsnokolt Ó-Kasztíliában, s további tizenkettőezer katona felett Aragóniában. Duhesme tábornok tizenháromezer katona élén Barcelónát és Katalóniát felügyelte. Ezekhez jött még Junot huszonöt ezer főt kitevő hadereje Portugáliában. Neillands 1995. 55. o.

¹³ Uo. 28. o.

¹⁴ Tarlé 1946. 252–254. o.

félszigetre. 1808. augusztus 1-jén Sir Arthur Wellesley parancsnoksága alatt egy tizenháromezer fős brit hadsereg szállt partra a Mondego torkolatánál. Wellesley, a hozzá csatlakozott hétezer portugál segítségével a Roliçánál és Vimeirónál vívott ütközetek után megtisztította Portugáliát a franciáktól, így az ország francia helyett brit hadműveleti bázissá vált. A portugáliai és a korábbi, július 19-i bailéni kudarcok¹⁵ hatására Napóleon úgy döntött, személyesen utazik a félszigetre a Grande Armée-val rendet csinálni.

Az erfurti találkozót követően, Napóleon 1808. október 29-én hagyta el Párizst egy hét csapattestre osztott, százhatvanezer fős hadsereg élén, melynek Lannes, Soult, Ney, Victor, Lefebvre, Mortier és Gouvion Saint-Cyr voltak a parancsnokai.¹⁶ A francia császár november 5-én érkezett Vitoriába. Tanulmányozva a helyzetet, a spanyolok katonai csoportosítását, Napóleon felismerte ellenségeinek szándékát. A spanyolok az Ebro térségében szerették volna a francia csapatokat bekeríteni. A császár kedvezőnek ítélte a helyzetet, s egy igen egyszerű haditervet dolgozott ki ellenük. Eszerint keleten Neynek és Monceynak kellett vereséget mérniük Castaños és Palafox seregeire, északon pedig Victornak és Lefebvre-nek kellett legyőzniük Blake hadseregét, a Galíciai Hadsereget. Ezután magának Napóleonnak kellett a Mezetán és a Guadarrama-hegységen áthatolva visszafoglalnia Madridot.

Lefebvre marsall kisebb kudarca után, 1808. november 10-én Victor marsall szétzúzta Blake Galíciai Hadseregét. Soult marsall II. hadteste megverte a tízezer fős Estremadúrai Hadsereget, s a császár bevonult Burgosba. Ezek után Soult, Lefebvre és Victor együtt üldözték Blake hadseregének menekülő maradványait.

Lannes marsall november 23-án Tudelánál legyőzte Castaños, aki Cuencába vonult vissza. A spanyolok legjelentősebb erőit legyőzve, Napóleon előtt megnyílt az út a fővárosba. A franciák előrenyomulását igazából csak az ellátás és utánpótlás problémái, helyenként a gerillák akciói nehezítették. Bonaparte november 23-án értesült először arról, hogy a britek is a színen vannak, s hogy Moore tábornok Salamanca felé tart. Ettől függetlenül Napóleon haladt tovább kitzőtt célja felé, s december 4-én bevonult Madridba. Itt egy egész rendelet-sorozatot adott ki Spanyolország átszervezésére. Megszüntette az inkvizíciót, csökkentette a kolostorok számát és elkobozta javaikat.¹⁷

Miközben Napóleon előkészítette spanyolországi hadjáratát, s levezényelte az erfurti találkozót, a portugáliai brit expedíciós hadsereg háza táján is ezernyi változás következett be. A szégyenteljes Cintrai-egyezményt¹⁸ követően a brit expedíciós sereg parancs-

---

¹⁵ Napóleon parancsa értelmében Dupont tábornoknak el kellett foglalnia Córdobát, majd Sevillát és Cádizt is. Córdoba elfoglalása után Dupont képtelen volt bevenni Sevillát, sőt mivel a gerillák állandó zaklatásaikkal folyton elvágták összeköttetési vonalaikat, Córdobát is kénytelen volt feladni. A hadsereg így a Sierra déli lábánál fekvő Andújarba vonult vissza. Védeltábornok egy hadosztálynyi erősítése ellenére a már jócskán túlerőben lévő szedett-vedett spanyol csapatok körbezárták Dupont és Védelt erőit. A franciák megpróbálták visszavonulni, de már késő volt. A spanyolok Bailén városkában elsáncolták magukat. Dupont csapatai többszöri próbálkozásra sem tudták őket állásaikból kivetni, s a franciákon erőt vett a csüggedés. 1808. július 19-én Dupont fegyverszünetet kért, s 21-én húszezer állig felfegyverzett francia kapitulált a szedett-vedett andalúziai hadak előtt. *Neillands* 1995. 56–58. o.

¹⁶ *Tulard* 1997. 417. o.

¹⁷ *Lefebvre* 1975. 329. o.

¹⁸ A rangidős, de tehetségtelen Sir Hew Dalrymple és Sir Harry Burrard tábornokok 1808. augusztus 20-án érkeztek a portugál partok elé. Még hajójukon tartózkodtak, mikor Sir Arthur Wellesley Vimeirónál legyőzte a túlerőben lévő Junot tábornokot. A franciák már visszavonulóban voltak, mikor megjelent a helyszínen Sir

nokságát Sir John Moore vette át. Magától a tábornoktól tudjuk, hogy kinevezését október 6-án kapta kézhez az angliai posta megérkezéssel. A parancs szerint húszezer gyalogost, két ezrednyi lovasságot és tüzérséget helyeztek közvetlenül az ő irányítása alá. Ezen felül tízezer gyalogost, öt ezrednyi lovassággal és jelentős tüzérséggel kiegészítve elindítottak Angliából a spanyolországi La Coruña-ba. A sereget Sir David Baird parancsnoklása alatt kellett egyesíteni Moore csapataival. Mindezek sikeres kivitelezését követően Moore tábornok közel negyvenezer ember felett rendelkezett volna. Brit viszonylatban ez olyan hatalmas hadseregnek számított, hogy maga Sir John Moore sem értette, miért bíznak rá ekkora haderőt annak ellenére, hogy a kormány minisztereivel kimondottan rossz viszonyban volt.¹⁹ A parancs mindazonáltal leszögezte, hogy Moore tábornok feladata nem más, mint hogy a spanyol hadseregekkel együttműködve részt vegyen a franciák Spanyolországból való kiűzésében.²⁰ A feladat rendkívüli nehézségek elé állította a brit tábornokot. A portugál és spanyol utak minősége, az esős évszak közeledte, a pénzhiány mind-mind nehezítették Moore dolgát. A szűkös anyagiak miatt nehezen tudta megoldani a szállítás, szállítmányozás feladatait. Ráadásul az idő is sürgette őt, hiszen a Napóleon vezette Grande Armée a Pireneusokon keresztül bevonult Spanyolországba.²¹

Moore szándékai szerint valahol Valladolid körzetében szeretett volna egyesülni Baird seregével. Az egyesülés után a spanyol erőkkel együttműködve kívántak csapást mérni a franciákra.²² A brit hadsereg végül is 1808. október 26-án hagyta el Lisszabont. Mivel az összes jelentés szerint a tüzérség számára csakis a Badajozt Madriddal összekötő főútvonal felel meg a közlekedésre, Moore kénytelen volt seregét két részre osztani. Míg a hadsereg javával maga a főparancsnok vonult Coimbra, Almeida és Ciudad Rodrigo irányába, addig Sir John Hope altábornagy vezetésével a lovasság, a tüzérség és egy dandárnyi gyalogság,²³ mintegy hatezer ember Portalegra és Elvas felé ment, hogy Badajoznál lépjék át a spanyol határt.²⁴

A Gordon Highlanderek augusztus 27-én léptek Portugália földjére. A vimeirói csatáról lemaradtak ugyan, de ott voltak a Lisszabont bekerítő brit hadsereg kötelékében a már említett Cintrai-egyezmény megkötése idején. Lisszabon birtokbavételét, s a francia hadsereg behajózását követően a fővárostól mintegy tizenhat kilométerre lévő Campo

---

Burrard. Mint rangidős tiszt átvette Wellesley-től a parancsnokságot, s annak többszöri sürgetésére sem volt hajlandó üldözőbe venni a már megvert ellenséget. A csupán 22-én hozzájuk csatlakozó, rangidős Sir Dalrymple Burrardnak adott igazat. Ami ezután következett, méltán háborította fel később a brit kormányt és közvéleményt. Kellermann francia tábornok fegyverszünetet kért a britektől, s javasolta, hogy a legyőzött francia hadsereget brit hajókon evakuálják haza, Franciaországba. Dalrymple és Burrard mindebbe beleegyeztek. Ez lett a cintrai-egyezmény. Mikor ennek híre ment Nagy-Britanniában, felháborodás söpört végig az országon. Dalrymple-t, Burrardot és Wellesley-t hazarendelték Angliába, és hadbíróság elé állították őket. A legfelsőbb hadvezetőség kívánságára mindhármójukat felmentették, és tisztára mosták. Burrardot és Dalrymple-t ejtették, s leszerelték. Wellesley helyzete tisztázódott, s újra visszatérhetett a szolgálatba. *Neillands* 1995. 60–61. o.

¹⁹ Moore II. 272. o.

²⁰ *Greenhill Gardyne* 1901. 141. o.

²¹ Uo.

²² *Neillands* 1995. 68. o.

²³ Ez, a Hope vezetése alatt álló gyalogdandár a 36., 71. és 92. brit gyalogezredekéből tevődött össze. *Robertson* 1842. 47. o.

²⁴ Moore II. 273–274. o.

Sanctába meneteltek. Miután Sir John Moore átvette a hadsereg feletti parancsnokságot, és előkészítette a spanyolországi hadjáratot, a Gordon Highlanderek ezrede Sir John Hope különítményének kötelékében elindult Portalegra és Elvas felé.

Portalegra városába érve a brit katonákat beszállásolták a helybéli lakossághoz, akik nagyon kedvesek voltak velük. A 92. ezrednek ezidáig nem voltak veszteségei, katonái jó erőben voltak, s jó egészségnek örvendtek. Remekül érezték magukat a városban, az estéiket főként táncsal töltötték, s ahogyan az egy haza írott levélből kiderül, nagyon tetszettek nekik a portugál lányok.²⁵ Portalegrából Elvas városába masíroztak, ahonnan Badajozba mentek tovább. Itt lépték át a portugál–spanyol határt, s azt tapasztalták, hogy a spanyolok határtalan boldogsággal, jóindulattal fordultak feléjük. Az aberdeenshire-i Pitmeddenből származó James Seaton kapitány írja 1808. november 25-én kelt levelében, hogy miután „Badajoznál Spanyolországba értünk, a lakosság »Viva Gran Britannia« és »Viva los Ingleses« kiáltásokkal fogadott minket. Még soha nem láttam annyira lelkes embereket, mint amilyenek ők voltak. A nők és a gyerekek sírtak örömben. Nagyszerű vendégszeretettel találkoztunk, ahol a szegény emberek nem vonakodtak nekünk adni azt a keveset sem, amilyük volt.”²⁶

Badajoz után a következő megálló Truxillóban volt, ahol megsértették a Gordon Highlanders ezred becsületét. Az történt ugyanis, hogy a helybéli spanyolok csodálkozással vegyes kíváncsisággal tekintettek a Highlanderek öltözetére, és szerették volna megtudni, milyen nemzetiségű ezredről van is szó tulajdonképpen. Ebből a kíváncsiságból üzött gúnyt néhány gyalogos a 71. ezredből, akik korábban a dél-amerikai Buenos Airesben teljesítettek szolgálatot, és többé-kevésbé megtanultak spanyolul beszélni. Így könnyen elhitték a Brit-szigetek néprajzában járatlan helybéliekkel, hogy a furcsa öltözékű katonák gyávák és gonosztevők, s mintegy szégyenteljes jellemük megbélyegzéseként kell szoknyát viselniük. Miután a spanyolok között elterjedt a hír, hogy a brit kormány bűnözőket, közönséges gonosztevőket küldött a nyakukra, Truxillo polgármestere még az élelmiszerral való ellátást is megtagadta az aberdeenshire-i ezredtől. Mikor fény derült a turpisságra, a 92. ezred századparancsnokai felkeresték az aznapi ügyeletes tisztet, s elpanaszolták neki az őket ért sérelmet. Nyilvános elégtételt követeltek, mert ahogy mondták, különben saját kezükbe veszik az igazságszolgáltatást. Az ügyeletes tiszt tájékoztatta az esetről Hope tábornokot, aki a 71. ezred parancsnoka is volt egyben. A tábornok kivizsgáltatta az ügyet, kézre kerítette az elkövetőket, s nyilvánosan megbüntette őket. A spanyolokat felvilágosították az igazságról, aminek következményeként mindent elkövettek, hogy a saját részükről kiengeszteljék a Gordon Highlandereket. Ez a kedveség meghatotta a skót katonákat, annál is inkább, mivel kiengesztelésük végett a helybéliek az ezred rendelkezésére bocsátották borospincéiket.²⁷

Truxillóból továbbmentek Madrid felé. A források és feldolgozások szerint az úton semmi említésre méltó nem történt, egészen a Madridtól 35 kilométerre lévő Navalcarneróig. Itt a katonai junta vörös kokárdával üdvözölte a briteket, ezzel is bizonyosságot adva a katonáknak, hogy a spanyol ügyet szolgálják. Innen továbbindulva tértek le a madridi útról, hogy Ó-Kasztília felé vegyék az irányt. Igen gyönyörű, gyümölcsösökkel teli

²⁵ *Greenhill Gardyne* 1901. 141–142. o.

²⁶ Letter of Captain James Seaton, 92nd Highlanders, 25th November 1808. GHRM [PB68]

²⁷ *Robertson* 1842. 48. o.

vidéken haladtak keresztül, míg el nem érték a Guadarama-hegység lábánál található El Escorial palotát. „Hosszú idők óta ebbe a palotába temették el a spanyol uralkodók holttestét, ahol a papok naponta imádkoztak a királyi lelkekért. Maga a palota egy igen nagyszabású építmény, tele van hivatali termekkel és lakosztályokkal. A legdrágább nemesfémekkel való gazdag díszítés impozáns, pazar látványt kölcsönöz neki.”²⁸

Mivel a katonák ruhái, cipői az elhasználódás jeleit mutatták, a szállásmester elindult Madridba, hogy a fővárosból szerezze be a legszükségesebbeket. A franciák előrenyomulása miatt azonban dolgavégezetlenül kellett visszatérnie a még mindig El Escorialnál táborozó sereghez. A következő nap reggelén Hope tábornok különítményének kötelékében a 92. ezred is folytatta útját Valladolid felé. Átkeltek a Guadarama-hegység hágóján, mely elválasztotta egymástól Új-, illetve Ó-Kasztília tartományait. Ó-Kasztíliába érve letértek a valladolidi útról, mert a Napóleon által vezetett francia hadak éppen ezen az úton vonultak Madrid felé. Nem kevés szerencsével sikerült csak kitérni az előrenyomuló császári ármádia elől, hiszen azok előőrsei látótávolságnyra megközelítették a parányi brit sereget. Mindazonáltal sötétedésig meneteltek Salamanca irányába, míg el nem értek egy kicsi falut. Éjszakára az itt lévő monostor szerzetesei biztosítottak nekik szállást. A barátok nagy számban gyújtottak fáklyákat, hogy legalább azok melegítsenek az átfagyott katonáknak. Ez azonban egy előre nem látott balesetet okozott. Senkinek nem volt arról tudomása, hogy a fáklyák bizonyos mennyiségű ártalmas gázokat szabadítanak fel égésük folyamán. A zárt légtérben a mérges gázok koncentrációja igen magas szintet ért el. Az alvó katonák közül többen is rosszul lettek, hánytak, s elájultak. Szerencsére azonban nem történt komolyabb baj. Miután kiszellőztettek, mindenki jobban lett, s már másnap folytatni tudták útjukat.²⁹ December 4-én csatlakoztak a Salamancánál lévő brit főszereghez.³⁰

A Moore tábornok vezette főszereg 1808. október 26-án hagyta el Lisszabont. A Villafranca–Coimbra–Almeida–Ciudad Rodrigo útvonalon keresztül november 13-a délutánjára érték el Salamancát. A több mint két hétig tartó menetelés alatt Moore folyamatos levelezést folytatott mind Sir John Hope-pal, mind a La Coruñában parta szállt brit erők parancsnokával, Sir David Bairddel. Ellátta őket információkkal, utasításokkal, esetleges jótanácsokkal. Menet közben igencsak megbánta már, hogy seregét két részre osztotta, hiszen a főszereg által használt útvonal tökéletesen megfelelt volna tüzérségének is. Ezt azonban előre nem tudhatta, mivel az előzetes információk ennek mind ellentmondtak.³¹ Miután Salamancába ért a főszereg, Moore legnagyobb gondja az volt, hogy eldöntse, mihez is kezdjen tulajdonképpen. Az Angliából, Madridból és Spanyolország különböző részeiből érkező hírek igencsak megnehezítették a brit főparancsnok dolgát. Éppen megérkeztek Salamancába, mikor két jelentős hírt kaptak. Az első szerint a franciák tönkretverték az Estremadúrai Hadsereget, s bevonultak Burgosba. A második hír arról tudósított, hogy a franciák előrenyomultak, s elfoglalták Valladolidot is. Ez a város mindössze száz kilométernyire, azaz három–négy napi járóföldnyire volt a brit sereg főhadiszállá-

---

²⁸ Robertson 1842. 49. o.

²⁹ Uo. 49–50. o.

³⁰ Moore II. 284. o.

³¹ Uo. 274–278. o.

sául szolgáló Salamancától.³² Moore tisztában volt vele, ha a tüzéségével és lovasságával való egyesülés előtt támadná meg őt a franciák, kénytelen lenne előlük Portugáliába visszavonulni. Meg is írta Baird és Hope tábornokoknak, hogy addig ne is vonuljanak tovább a találkozási pontul kijelölt Valladolid felé, míg a franciák a városban tartózkodnak.³³ Pár nap múlva azonban kiderült, hogy mindössze ezer francia lovas vonult be Valladolidba két ágyúval, s már másnap vissza is vonultak Palenciába. Így újabb parancsokat küldött Bairdnek és Hope-nak, miszerint a lehető leggyorsabban igyekezzenek hozzá csatlakozni.³⁴

Blake hadseregének biscayai veresége, valamint a franciák északnyugati irányú előrenyomulása ugyancsak aggodalommal töltötte el a brit főparancsnokot. Naplója tanúsága szerint fogalma sem volt, hogy az előrenyomuló ellenség hogyan is helyezkedik el Baird, vagy az ő csapataihoz képest.³⁵ Angliából Lord Castlereagh utasította őt a különböző spanyol hadseregek támogatására. Az Angliába eljutó hírek ugyanis lelkes spanyol ellenállásról tudósítottak, s az otthoniak már-már úgy gondolhatták, hogy a franciák napjai meg vannak számlálva az Ibér-félszigeten. Ezek az információk azonban teljesen valótlanok voltak. Moore le is írja, hogy Lord Castlereagh-nak nagyon kevés fogalma van arról, milyen helyzetben vannak ők tulajdonképpen.³⁶ Lord Castlereagh-nak adott válaszában Moore részletesen ecsetelte helyzetét, s azt is, mennyire reménytelen a spanyolokkal való együttműködés. Nincs spanyol hadsereg, amely a segítségére tudna lenni, sőt a spanyoloknak tulajdonképpen már egyáltalán nincsenek hadseregeik, csak menekülőben lévő csapattestek léteznek egy-egy tábornok irányítása alatt. Ezekkel a tábornokokkal viszont nem tudta felvenni a kapcsolatot, hiszen még arra sem voltak képesek, hogy a leveleire válaszoljanak. Fogalma sincs a spanyolok terveiről, nem látják el őt információkkal, ráadásul saját seregét sem tudta még egyesíteni.³⁷

Mindezek után láthatjuk, milyen nehéz helyzetben volt is tulajdonképpen a brit főparancsnok, Sir John Moore. Egy ideig még a visszavonulás terve is foglalkoztatta.³⁸ Könnyen elképzelhetjük mekkora örömet, s egyben megkönnyebbulést jelentett neki a december 4-i találkozás Sir John Hope-pal, s az órá bízott csapatokkal. December 9-én hozta meg Graham ezredes Madrid elestének hírért. Az igencsak kellemetlen hír ellenére Moore úgy határozott, megpróbálja elvágni a franciák utánpótlási vonalait valahol Valladolid, vagy Burgos térségében. Az immáron legalább részben egyesült brit sereg december 11-én elhagyta Salamancát. Egy szerencsés véletlennek köszönhetően 13-án Moore kezébe került Napóleon vezérkari főnökének, Berthier marsallnak Soult marsallhoz írott levele. Ez volt Moore első mértékadó információja a Spanyolországban állomásozó francia haderők nagyságát, elhelyezkedését és Napóleon terveit illetően. A levélből kiderült, hogy Soult marsall mintegy húszezer katonája élén elszigetelt helyzetben van Valladolidtól északra, a Carrion folyónál. A marsallnak ugyanis Galícia tartomány meg-

---

³² Moore II. 279. o.

³³ Uo. 280. o.

³⁴ Uo. 281. o.

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 281–282. o.

³⁸ Uo. 358. o.

tisztítása lett volna a feladata. Továbbá az is bizonyossá vált, hogy a franciák meggyőződése szerint az angolok visszavonultak Portugáliába. A levél szerint a Madrid térségében állomásozó francia főerők Badajoz irányába masíroznak.³⁹ Moore azonnal felismerte a kedvező lehetőséget, s Valladolid helyett seregét Sahagún felé vezette. Azt remélte, hogy ezáltal elvághatja Soult marsall útját, s csatára kényszerítheti őt.⁴⁰

Miután csatlakoztak a főereghez, s Sir John Moore átvette felettük is a főparancsnokságot, a Gordon Highlanderek továbbra is Sir John Hope dandárjának kötelékében látták el harcászati feladataikat. Salamancából először Valladolid és Burgos irányába, majd az új hírek hatására Toro városába masíroztak. Itt találkoztak először egy csapatnyi brit dragonyossal Sir David Baird seregéből,⁴¹ majd az elkövetkező két-három napban, vagyis 1808. december 19–21-én Baird egész serege csatlakozott az előrenyomuló brit főereghez.⁴² Baird mindazonáltal rossz híreket is hozott, melyek keresztülhúzták Moore számításait. Ezek szerint Soult marsall még mindig Saldañánál állt, várva a Ney marsall által útnak indított erősítésre. Így Moore-nak kevés esélye maradt arra, hogy útját állva meglepje Soult seregét.⁴³ Moore lovassága – Lord Paget 10. huszár- és 15. dragonyosezrede – azonban december 21-én, Sahagún mellett meglepett és szétvert egy hatszáz-hétszáz fős francia lovass csapatot. Két alezredest, tizenegy tisztet és száznegyven legénységi állományú franciát ejtettek foglyul.⁴⁴ A halottak száma mindössze tizenöt-husz fő volt.⁴⁵ Maga a győzelem csak a britek önbizalmának növelésére volt elég, mindazonáltal kellemetlen meglepetést okozott a jelenlétükről eddig mit sem sejtő Soult marsallnak, aki nyomban futárokat menesztett Madridba.⁴⁶

December 23-án La Romana spanyol tábornok informálta Moore-t, hogy Napóleon személyes irányítása alatt a madridi francia főereg áthaladt a Guadarama-hágón, s a brit hadsereg útját állni szándékozván északnyugat felé vonul. E fejlemények arra kényszerítették Moore tábornokot, hogy lemondjon Soult marsall megtámadásának tervéről, s visszavonulót fűjjon. Napóleon gyors előrenyomulása egy percnyi késedelmet sem engedélyezett a briteknek. A december 24-i általános parancs az Astorgába való visszavonulást rendelte el.⁴⁷

E parancs kiadásának napján a 92. ezred néhány őrmesterének egy izgalmas kalandban volt része. Villada városának közelébe érve előreküldték őket, hogy az ezred számá-

---

³⁹ Moore II. 285. o.

⁴⁰ Soult marsall seregének legyőzésével Moore bizonyoságul szolgálhatott volna mind a brit kormánynak, mind pedig a szövetséges spanyol félnek, hogy a vöröskabátosok nem hiába tartózkodnak a félszigeten, s tevékenyen ki is veszik részüket a franciák elleni hadviselésből. Ezen kívül elvágták volna a franciák kommunikációs és utánpótlási vonalait Bayonne-nal, kisöpörték volna őket Északnyugat-Spanyolországból, illetve keresztülhúzták volna a császár terveit a dél-spanyol és portugál területek visszaszerzését illetően. Napóleon kénytelen lett volna ez esetben visszarendelni csapatait északra, hogy biztosíthassa az észak-spanyolországi utánpótlási vonalait. Chandler 1966. 648. o.

⁴¹ Robertson 1842. 50. o.

⁴² Moore II. 286. o.

⁴³ Chandler 1966. 648. o.

⁴⁴ Moore II. 286. o.

⁴⁵ Greenhill Gardyne 1901. 145. o.

⁴⁶ Neillands 1995. 72. o.

⁴⁷ Chandler 1966. 648–649. o.

ra szállást kerítsenek a városban. Ott azonban észrevették, hogy egy francia lovas őrző már előzőleg befészkelte magát, s éppen egy borospincében mulatja az időt. A Gordon Highlanderek őrmesterei cselt eszeltek ki. Piacnap lévén Villadában, könnyen elrejtöztek a tömegben. A megfelelő pillanat elérkeztevel odaosontak a franciák lovaihoz, azok zablált eloldozták, majd elvezették őket. A francia huszárok túlságosan későn eszméltek. Mikor lovaikat meglátták a tollsapkás és skót szoknyás katonák között, kétségbeesetten megpróbálták azokat visszaszerezni, s a Highlanderekre rontottak. A skótok azonban könnyedén leszerelték és lefegyverezték a már igencsak ittas francia katonákat.⁴⁸

Miután a meneteléstől kimerült, elcsigázott brit hadsereg bevonult Villadába, mindenki legnagyobb csalódására kihirdették a már említett visszavonulásról szóló általános hadparancsot. Ahogy Robertson őrmester visszaemlékezéseiből kivehetjük, a katonák elkezdtek a tisztálkodást, s már-már berendezkedtek új szállásukon, ahol reményeik szerint pár napot töltöttek volna, amikor megérkezett a tovább indulást jelentő parancs.⁴⁹ Este nyolc órára az egész brit expedíciós hadsereg oszlopokba sorakozva indulásra készen állt a város határában. A források és feldolgozások egyöntetűen állítják, hogy a katonák közérzete nagyon rossz volt. A britek ekkor már több mint két hónapja szüntelenül csak meneteltek a félszigeten, s egyáltalán nem büszkélkedhettek semmilyen komoly haditettel. Elegük volt a spanyolországi éghajlatból, az állandó megpróbáltatást jelentő menetelésekből, valamint az egyfolytában változó haditervből. A legénység fel volt készülve a franciákkal való összezsapásra, minden vágyuk az volt, hogy összemérjék erejüket a Napóleon által személyesen vezetett császári hadakkal. A visszavonulást az emberek úgy értékelték, hogy megfutamodnak. Ez teljesen tönkretette a katonák morálját. Dics-telennek, a brit hadsereg hagyományaihoz méltatlan lépésnek tartották a visszavonulást.⁵⁰

Moore tábornoknak mindazonáltal nem lehet szemrehányást tenni amiatt, hogy a visszavonulás mellett döntött. A hatszoros túlerőben lévő francia hadsereg egyenesen el-lene vonult, segítségre pedig nem számíthatott. Azzal is tisztában volt, hogy még így sem lesz könnyű megmentenie seregét, de vállalnia kellett a keserves visszavonulást, ha nem akarta kockáztatni, hogy Napóleon teljesen megsemmisítse Nagy-Britannia egyetlen, komoly szárazföldi haderejét.⁵¹

A visszavonulás tehát aláasta a csapatok szellemét, s részben a viszontagságos időjárási körülményeknek, részben az üldöző császári csapatoknak betudhatóan a la coruña-i visszavonulás a brit hadsereg leggyötrelmesebb katonai akciója lett. A csapatok erkölcsi tartása elenyészett, megszaporodtak a szökések, terjedt a részegeskedés, a fosztogatás. Robertson leírja, hogy Valdross városában néhány Gordon Highlander közlegény kifosztott egy római katolikus plébániát, pár napra rá pedig néhányan felgyújtottak egy kisebb spanyol falut.⁵² Az elkövetőket – már amennyiben fény derült kilétükre – minden esetben megbüntették. A korbács nap mint nap előkerült, s megtörtént, hogy egy fosztogatáson rajtakapott katonát nyilvánosan kivégeztek.⁵³

---

⁴⁸ Robertson 1842. 51. o.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Robertson 1842. 52. o.

⁵¹ Chandler 1966. 649–650. o.

⁵² Robertson 1842. 53–54. o.

⁵³ Neillands 1995. 74. o.

Benaventébe érve a katonák végre átaludhattak egy éjszakát. A 92. ezred egy kolostorba lett beszállásolva, ahol egymás hegyén-hátán aludtak, sőt még a lépcsőkön is feküdtek.⁵⁴ Másnap folytatták visszavonulásukat. A britek épphogy csak elhagyták Benaventét, a francia császári gárda egy lovas lövész egysége máris megjelent a várost átszelő folyó túloldalán. A visszavonulóban lévő brit lovasság – Lord Paget 10. huszár- és 15. dragonyosezrede – a franciák feltűnésekor nyomban megfordult, s félelem nélkül a már a folyón átkelt ellenségre vetette magát.⁵⁵ Magát az összecsapást a szemtanú Benjamin Harris közlegény, a 95. gyalogezredből a következőképpen meséli el: „A lovasaink rájuk [a franciákra] vetették magukat; tigrisként küzdve visszaverték az ellenséget és a folyóba nyomták őket. A 10. huszárezredből egy közlegény – azt hiszem Franklin volt a neve – vízbe vetette magát a franciák tábornoka után, s karddal a kezében megtámadta őt. Legyőzte és partra hozta a tábornokot, akit őrizetbe vettek. Franklin közlegényt a helyszínen előléptették őrmesterré.”⁵⁶ Más forrásból tudjuk, hogy a franciák ebben a lovas kalandban százhuszonnyolc főt vesztek, míg a britek ötvenet. A fogságba ejtett francia tábornok Lefebvre-Desnouettes volt. Elfogatásának hírért Napóleon látszólag nyugodtan fogadta, de kétségtelen, hogy a dolog felettébb bosszantotta őt. Főleg amiatt, mert egy ilyen jelentéktelen csatározásban feleslegesen kockáztatta egy tábornoka az életét és a fogságba esést.⁵⁷

Látva a britek gyors és kétségbeesett menekülését, valamint azt, hogy nem sikerült őket kelepcébe csalnia, Napóleon csökkentette az üldöző sereg létszámát. Desolles tábornokot visszarendelte csapataival Madridba, hogy biztosítsa József öccse uralmát. Victor csapatainak felét, két dandárnyi lovassággal kelet felé vezényelte León tartomány biztosítására. 1809. január 1-jén a Császári Gárdát visszarendelte először Benaventébe, majd Valladolidba. Az üldözést tulajdonképpen Soult marsall harmincezer gyalogosa és hatezer lovasa folytatta, habár Ney marsall mindvégig készenlétben állt Soult megsegítésére tizenhatezer embere élén.⁵⁸ Ezzel párhuzamosan a császár baljóslatú híreket kapott Párizsból. Egyrészt az osztrákok erőteljes fegyverkezésének híre aggasztotta, akik elvesztett dél-németországi pozícióik visszaszerzéséért készülődtek újabb hadjáratra. Másrészről egy összeesküvés híre jutott fülébe, melyet állítólag Talleyrand, Fouché és az új nápolyi király, Murat szöttek ellene. A körülmények hatására Napóleon úgy döntött, hogy a lehető leggyorsabban hazatér Franciaországba, s Moore tábornok üldözését Soult és Ney marsallokra bízta. Január 6-án a császár elhagyta Astorgát, majd gyors iramban Spanyolországot is. Soha többé nem tért vissza az Ibér-félszigetre.⁵⁹

Miután elhagyták Benaventét, a Gordon Highlanderek is folytatták keserves útjukat Astorga, majd Lugo felé. Valamennyi forrás hangsúlyozza az embertelen körülményeket, az emberi méltóság lealacsonyodását, a fegyelem felbomlását. A halál rettenetes vámot szedett az immár szedett-vedett, gyülelévész csapatokból. Voltak, akik részeg hőzöngésük közben haltak meg, mint például az a Bruce nevű fiú a 92. ezredből, aki egy

---

⁵⁴ Robertson 1842. 54. o.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ The Road to Corunna... 113. o.

⁵⁷ Chandler 1966. 652. o.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Chandler 1966. 654–655. o.

csapszék kifosztása után befulladt egy hordó rumba.⁶⁰ Mások legyengült szervezete megbetegedett, és a láz vitte el őket. Olyanok is akadtak, akik lélekben adták fel, s a ki-merültségtől elalélva egyszerűen ledőltek az út szélén, vagy egy-egy útba eső házban. Ezek az emberek könnyű prédáivá lettek az üldöző francia hadseregnek, amely hadifogságba ejtette a szerencsétleneket.⁶¹

1809. január 1-jén vette birtokába Napóleon Astorgát. A brit hadsereg ekkor már Lugo felé menetelt. Útközben néhány spanyol parasztnak sikerült tőlük lőszert lopnia. Mire utolérték őket, a parasztok a folyóba dobálták az összes ellopott muníciót. A Highlanderek elkeseredett dühükben megkorbácsolták a vétkes civileket.⁶² „Ekkorra már nagyon nyomorúságos volt a visszavonulás” – írja Robertson őrmester – „a ruhák foszladoztak rólunk, s az embertelen körülmények közepette még a legerősebb szervezetűek is legyengültek, tönkrementek.”⁶³ Amikor egyik nap végre-alahára tisztességes helyen – egy meleg istállóban – tölthették az éjszakát, a legénység annyira élvezte a ritka kényelmet, hogy másnap reggel a tiszték alig tudták rábírní őket a továbbindulásra.

A galíciai hegyekbe érve úgy tűnt fel nekik, mintha egész addigi útjuk gyerekjáték lett volna az ottani megpróbáltatásokhoz képest. Az út szinte járhatatlan volt a sok esőtől, minden lépésnél térdig süllyedtek a sárba. Egy egész tüzérdandárt meg kellett semmisíteniük, lovaikat lelőniük, mert úgy beragadtak a sárba, hogy már nem bírtak továbbhaladni. A pénzszállító kocsik is beragadtak, így a pénzes hordókat le kellett pakolniuk a kocsikról, s óvatosan gurítva kellett azokat továbbvinniük.⁶⁴ Moore csapatait nagy számban követték különféle, nem harcoló elemek és polgári személyek. Ezek között voltak a katonafeleségek is, akik igen gyakran éppen csak jární tanuló, vagy karon ülő gyermekeiket cipelték.⁶⁵ Lugo felé menet, a hegyekben történt, hogy egy katonafeleség útközben szülte meg gyermekét, s a mostoha körülmények között meghalt szülés közben. Az újszülött kisfiút egy másik asszony vette magához, de miután ők is elakadtak a nagy sárban, a visszavonuló katonák magukra hagyták őket. A lemaradozók mindannyian a franciák fogságába estek.⁶⁶ Hozzátartozóik nyomorult sorsának látványa csak tovább rontotta a katonák lelkiállapotát.

Január 4-én érkeztek meg Lugóba, ahol kényelmesen beszállásolták az egész ezredet. Másnap estére az üldöző Soult csapatai öt kilométernyire megközelítették a várost. Moore csapatait ekkor riadóztatták. Az egész brit hadsereg vonalba fejlődve, készenlétben várta az ellenség közeledtét, de az éjszaka zavartalanul telt el. 1809. január 6-nak reggele vonalban felállva találta a vöröskabátosokat, akik a hosszú, viszontagságos menetelést követően boldogan várták, hogy végre megütközzenek a Soult vezette franciákkal.⁶⁷ A marsall csapatai délelőtt tíz óra körül kezdték el rohamozni a briteket. A két hadsereget egy kicsiny völgy választotta el egymástól, melynek alján egy kisebb folyó és

---

⁶⁰ Robertson 1842. 54. o.

⁶¹ Greenhill Gardyne 1901. 149–150. o.

⁶² Robertson 1842. 55. o.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo. 56. o.

⁶⁵ Neillands 1995. 73. o.

⁶⁶ Robertson 1842. 57. o.

⁶⁷ Uo. 57. o.

egy parasztház volt található. Hope tábornok a 92. ezred egyik századát küldte le a völgybe, hogy foglalják el a házat. Ehhez a századhoz tartozott Robertson őrmester is, akire egy kisebb osztag parancsnokságát bízta. Mikor a Gordonok elérték a házat, azt már egy osztagnyi francia tartotta birtokában. A skót Highlanderek megrohmozták az ellenséget, akiket rövid, de annál vadabb kézitusa után meghátrálásra kényszerítettek. Miután birtokba vették a gazdaságot, a franciák nagy túlerővel fordultak ellenük. Így a skótok korábbi szerzeményük feladására kényszerültek. A házból egy jó védekezési és tüzelési lehetőséget nyújtó köfal mögé vonult vissza a skót század. Ez igencsak megnehezítette a franciák dolgát, és mindent elkövettek, hogy kivessék állásaikból a magukat jó pozícióba befészkelő skótokat. Két tűz közé szerették volna őket szorítani, Robertson őrmester azonban észrevette a hátuk mögé lopakodókat. Ily módon még időben vissza tudtak vonulni, s elkerülték az elfogatást. Sőt, az utóvédharcok során még ők ejtettek foglyul huszonnégy franciát. Maga Robertson egy francia őrmesterrel keveredett kézitusaiba, akit végül szuronyvégre kapott, s megölt.⁶⁸

A britek szilárdan tartották védelmi vonalaikat a rohmozó franciákkal szemben. Mivel nem tudták áttörni a brit védelmi vonalakat, s az időjárás is kedvezőtlen volt a rohmozó félnek – egyfolytában szakadt az eső –, Soult marsall úgy döntött, bevárja Ney marsall csapatait, hogy együttesen öröklék fel Moore erőit. Két napig néztek így farkasszemet egymással a harcoló felek, de a briteket sürgette az idő. Január 8-a éjszakáján a brit táborban hatalmas tüzekeket raktak, hogy az ellenséges franciák azt higgyék, azok körül pihennek a vöröskabátosok. Eközben az éjszaka leple alatt Moore hadseregének nagy része elindult La Coruña felé, mert nem akarták bevárni Ney csapatainak erősítését.⁶⁹ Az egész visszavonulásnak ez volt a legborzalmasabb szakasza. Valóságos versenyfutás volt az őket üldöző francia hadseregekkel. A katonák átfagyva, éhesen támolyogtak előre, legfőbb vágyuk az volt, hogy lefeküdhessenek, s aludhassanak egyet. A hadsereg irányíthatatlan tömeggé vált, már nem törődtek a parancsokkal sem. A menetelők nagy részének feltört, felhólyagosodott a lába, és iszonyatos szenvedéseket kellett átélnie.

A 92. ezred katonái a lábukról lejjövő bakancsokat a lovasság lelőtt lovainak bőréből hasított csíkokkal szíjazták lábukhoz, úgy, mint ahogy a szandált szokták viselni. Az ezredlobogót maga Robertson őrmester cipelte, mert még ő volt a legjobb fizikai kondícióban.⁷⁰

1809. január 11-én a brit hadsereg vesszőfutása véget ért, bevonultak La Coruña-ba. Mivel a Királyi Haditengerészetnek nyoma sem volt a térségben, Moore csapatai felkészültek az üldöző Soult és Ney seregeivel való összecsapásra. A britek védelmi vonalat építettek ki a város körül, s így várták a franciákat. Soult azonban nem támadott, megvárta Ney hadseregének megérkezését. Ez a kis haladék aranyat ért a vöröskabátosoknak. Kipihenhették magukat valamelyest, és elláthatták magukat minden szükséges felszereléssel a városban lévő fegyverraktárból, amit még a Királyi Haditengerészet hozott ide Angliából. Új fegyvereikkel felfegyverkezve, s a pár napos pihenéstől új erőre kapva, a katonák reményteljesen néztek a közeledő csata elé.⁷¹

---

⁶⁸ Robertson 1842. 58–59. o.

⁶⁹ Uo. 60. o.

⁷⁰ Uo. 60–62. o.

⁷¹ Greenhill Gardyne 1901. 156. o.

A La Coruña-ba történő bevonulást követően tartott ezredszemléről – a karácsonyhoz képest – újabb százkilencvenhét ember hiányzott. Közülük azon kevesek, akik még útközben Portugáliába szöktek, s Wellesley csapataihoz csatlakoztak, később előkerültek és visszatérhettek saját ezredükhöz. A többség azonban meghalt, vagy fogságba esett.⁷² Az ezredszemle után a Gordonokat beszállásolták, ahol végre három napot pihenhettek, erőt gyűjthettek. Soult és Ney egyesült csapatainak feltűnésekor a 92. ezred is felvette állásait a brit védelmi vonalban. Továbbra is Sir John Hope tábornok dandárjának kötelékében látták el harcászati feladataikat. A brit vonal bal oldalán egy meredek domb és a tenger közötti terület védelme volt rájuk bízva. Hope tábornok egész hadosztálya a brit arcvonalnak ezen a részén helyezkedett el.⁷³

Időközben a Királyi Haditengerészet hajói is bevitöröltak La Coruña-ba. Moore tüstént, a legcsekélyebb késedelem nélkül megkezdte a betegek és sebesültek, valamint a megtartásra érdemes lovak és megmaradt lövegei egy részének behajóztatását.⁷⁴ A biztonságot jelentő angol hajóhad megjelenése elérhető távolságnyra tette az oly régóta tartó szenvedések végét, s már pusztá látványuk fellelkesítette a szerencsétlen brit katonákat. Ez elég is volt arra, hogy a kétszeres túlerővel támadó franciák próbálkozásai kudarcba fulladjanak. Pedig a franciák igencsak keményen harcoltak! Hope tábornok hadosztálya, s ezen belül a 92. ezred is a csata sűrűjében küzdött, ott tartották a vonalat. Az ezred parancsnoka, Napier ezredes súlyos ágyéklövést kapott, így helyét Lamont ezredes vette át. Egész nap tombolt a csata.⁷⁵

Soult mindenáron meg szeretne volna akadályozni a brit hadsereg evakuálását, a britek pedig mindenáron biztosítani kívánták a behajózás folyamatosságát.⁷⁶ Tehát mindkét fél bevetett mindent, hogy elérje célját. A harc megállás nélkül hullámozott, de a védelmi vonalak kitartottak. A délután második felében a franciák jelentős erősítést küldtek a Hope dandárjával szemben álló bajtársaik megsegítésére. A hatalmas túlerő nyomása alatt már-már összeomlott a Gordon Highlanderek által védett vonal, mikor Hope kétszázadnyi erősítést küldött a skót gyalogosoknak a 14. angol gyalogezredből. Angol bajtársaikkal megerősödve a Highlanderek immár biztosan állták a támadó franciák rohamait. Iszonyatos kézitusa fejlődött ki, ahol szinte kizárólag a szuronyokat használták a harcoló felek. A francia katonák csak az est elérkeztével vonultak vissza.⁷⁷

Habár a brit csapatok sikeresen ellenálltak, így biztosítván társaik behajózását, Nagy-Britannia mégis pótolhatatlan veszteséget szenvedett ezen a délután. Egy ágyúgolyó vállon találta és halálosan megsebesítette az angol főparancsnokot, Sir John Moore tábornokot. A legenda szerint Moore tábornok a csatamezőn látta meg a napvilágot, és oly sok ütközet után, fejét is a csatamezőn hajtotta örök nyugovóra.⁷⁸ Nelson admirálishoz hasonlóan, legnagyobb haditette után, közvetlenül a siker pillanata előtt távozott az élők

---

⁷² Robertson 1842. 63. o.

⁷³ Uo. 64. o.

⁷⁴ Neillands 1995. 74. o.

⁷⁵ Robertson 1842. 65. o.

⁷⁶ Chandler 1966. 655. o.

⁷⁷ Robertson 1842. 65. o.

⁷⁸ Chandler 1966. 656. o.

sorából. Másnap reggel, január 17-én a la coruña-i erődben temették el. Soult marsall később nagyszerű emlékművet emeltetett sírja fölé.⁷⁹

Moore halálával Sir John Hope tábornok vette át a főparancsnoki tiszteletet. A Gordon Highlanders ezred katonái csak a franciák visszavonulása után hallották először Moore tábornok halálhírét, valamint azt, hogy Sir David Baird számos sebesülést szenvedett. A főparancsnok elvesztése miatt érzett bánatot csak tetőzte Napier ezredes halálának híre, „aki inkább volt mindannyiuk apja, mint egy parancsnokló tiszt.”⁸⁰ A gyászoló Gordon Highlanderek parancsnokuk emlékére kék zsinóros paszományukat feketére cserélték, s a mai napig így hordják.⁸¹

Miközben a katonák sebeiket ápolgatták és feletteseik szomorú sorsáról beszélgettek, Hope tábornok parancsot küldött a még kint lévő csapattestekhez. A parancs szerint reggel ötig tartani kell állásaikat, hogy fedezzék társaik behajózását. Ezután ők maguk is megkezdhetik óvatosan a visszavonulást. A francia dragonyosok azonban észrevették az éppen elillanó Highlandereket, és felverték az egész francia hadsereget. A franciák minden erejükkel elkezdték őket üldözni, de a britek még időben elérték a tengerpartot, s csónakokba szálltak. Az ellenség ekkor tábori ágyúkat hozott és azzal kezdték el löni a menekülőket, ami nagy zűrzavart okozott a csónakokban tolongó katonák között. Ez addig tartott, míg a kilencvennyolc ágyús VICTORY sorhajó, egy-egy jól irányzott sortűzzel el nem némította a parton hetvenkedő franciákat. Ezzel az utolsó transzporttal a maradék tizenhét brit ezredet evakuálták Spanyolországból.⁸²

Az angol közvélemény kérdőre vonta a kormányt, miért engedte, hogy a hadsereg ilyen siralmas állapotba kerüljön. Képtelenek voltak felfogni, hogy ez a jó emberanyagú és felszerelésű hadsereg miként vallhatott kudarcot az Ibér-félszigeten. Nem tudhatták, hiszen fogalmuk sem volt Moore tábornok nehézségeiről, melyek küldetése alatt végig kísérték. A hozzáértő szakemberek – itt elsősorban Sir Arthur Wellesley-re gondolok – azonban értékelték Moore tábornok teljesítményét és tevékenységét. A La Coruñában végződött hadjáratlal megzavarta Napóleon elképzeléseit, aki Dél-Spanyolország és Portugália meghódítása helyett kénytelen volt Moore hadseregével foglalkozni. Mivel ezáltal rengeteg időt – ami a császár számára nagyon értékes volt az osztrák fenyegetés, illetve a párizsi intrikák miatt – fecsért el, sietve el kellett hagynia a félszigetet. Ennek az lett a következménye, hogy képtelen volt megszilárdítani spanyolországi hatalmát, így az Ibér-félsziget folyamatos bázisává, működési területévé válhatott a Wellesley vezette brit expedíciós hadseregeknek.

Másrésről Moore tábornok átformálta a brit hadsereget. Új alapokra helyezte a kiképzést és a katonákkal való bánásmódot. Meggyőződése volt, hogy jó példával, emberiséggel bármit el lehet érni. Ezzel egy büszke és mozgékony hadigépezetet teremtett, amely Wellesley tábornok irányítása alatt, az elkövetkezendő esztendő spanyolországi hadjárataiban nagyszerű eredményeket ért el. Sir John Moore végső győzelmét Wellington hercege vívja majd ki a waterloo-i csatamezőn.⁸³

---

⁷⁹ Neillands 1995. 74. o.

⁸⁰ Robertson 1842. 66. o.

⁸¹ Watt, é. n. 59. o.

⁸² Robertson 1842. 66–67. o.

⁸³ Neillands 1995. 75. o.

Miután a Királyi Haditengerészet sikeresen evakuálta a 92. ezredet La Coruña-ból, a Gordon Highlanderek az elkövetkező négy hónapot pihenéssel, regenerálódással töltötték az angliai Weely-ben lévő állomáshelyükön. Innen 1809. júliusában Doverbe vezényelték őket, hogy ott hajóra szállva részt vegyenek a balszerencsés „Walcheren-expedícióban”.⁸⁴

A brit kormány 1809 nyarán úgy döntött, kihasználja, hogy egyetlen számottevő szövetségese, Ausztria lekötötte Napóleon fő haderejét, és expedíciós sereget küld a kontinensre. Franciaország hadiflottájának a fele ekkor Antwerpen kikötőjében horgonyzott, s az újonnan megépített hajóknak köszönhetően egyre erősödött. A császár célja az volt, hogy egy erős flotta felépítésével bármikor fenyegethesse Nagy-Britannia biztonságát. Egyelőre azonban még nem épült fel teljesen az antwerpeni kikötőt oltalmazó erődítmény, s csupán egy kisebb különítmény védte. Öfelsége kormánya tehát azt tervezte, hogy még ennek az erős erődítménynek az elkészülése előtt rajtaüt Antwerpenen, s vagy megkaparintja a császári flottát – mint ahogy azt a dán flottával tette –, vagy pedig elszüllyeszti. A britek nem sajnálták a pénzt az akcióra. Harminchét csatahajót, huszonhárom fregattot, harminchárom harci naszádot és nyolcvankét ágyúnaszádot szereltek fel. A szárazföldi hadműveletek lebonyolítására negyvenezer jól felszerelt és kiképzett katonát hajóztak be. A flotta élén Sir Richard Strachan tengernagy, a hadseregén pedig William Pitt bátyja, Chatham grófja állt.⁸⁵

A Gordon Highlanders ezred is részét képezte ennek a jelentős brit haderőnek. A 20. ezreddel együtt alkották Sir John Hope altábornagy tartalék hadtestének harmadik dandárját. A dandárt Sir William Erskine vezérőrnagy irányította. A behajózást megelőző ezredszemlén negyvennégy őrmestert, húsz dudást és kilencszázhetvennégy közlegényt vettek nyilvántartásba.⁸⁶ A források tényként közlik, hogy az ezred legénységi állománya kitűnő egészségnek örvendett.⁸⁷ 1809. július 24-én az aberdeenshire-i ezredet behajózták a hetvennégy ágyús *Superb* nevezetű hadihajóra, majd augusztus 1-jén nagy pompa és lelkes ünneplés közepette vitorlát bontottak, s irányt vettek Németalföld partjai felé. Másnapra meg is érkeztek a holland partokhoz. Az Antwerpen szomszédságában lévő Walcheren-szigeten a britek húszezer vöröskabátost tettek partra negyven személyes, lapos fenekű csónakokkal. Minden egyes katonát elláttak hatvan darab lőszerrel, két darab tartalék tűzkövel, három napra elegendő élelemmel, valamint rummal.⁸⁸ A sikeres partraszállást követően a brit csapatok sorra foglalták el a szigeten található apróbb erődöket és gyorsan haladtak Antwerpen felé. Már majdnem látótávolságnyira megközelítették a várost, mikor Lord Chatham megtiltotta a további előrenyomulást. Mind a mai napig lehetetlennek tűnik kideríteni, mi is volt a pontos oka annak, hogy a brit főparancsnok leállította csapatainak offenzíváját. A szöbeszéd azonban a tábornagy és a tengernagy közötti

---

⁸⁴ Walcheren a neve annak az Antwerpen mellett fekvő szigetnek, amelyen tulajdonképpen a brit hadművelet zajlott. Maga az akció is erről a szigetről lett elnevezve.

⁸⁵ *Greenhill Gardyne* 1901. 171. o.

⁸⁶ Uo. 172. o.

⁸⁷ *Robertson* 1842. 70. o.

⁸⁸ *Greenhill Gardyne* 1901. 173. o.

kölcsönös félreértésben véli megtalálni a hadműveletek leállításának az indokát.⁸⁹ E szerint az általánosan elterjedt vélemény szerint azért késlekedett az Antwerpen elleni támadás, mert mind a két főparancsnok meg volt győződve arról, hogy a másik fegyvernemnek kell kezdenie az akciót. Így a hadsereg és a flotta egymásra vártak, ahelyett, hogy cselekedtek volna.

A britek késlekedése elegendő időt nyújtott a franciáknak Antwerpen védelmének megerősítésére. Bernadotte marsall harmincezer katona élén bevonult Antwerpenbe. Tüzérségi ütegek garmadáját állította fel, a várost védő vizesárkokat teletöltette vízzel, a francia flottát pedig biztonságos helyre telepítette át.

Mialatt Bernadotte Antwerpen megerősítésével foglalatkoskodott, a tétlenkedő vöröskabátos katonák között felütötte fejét a láz és a malária. Mivel a britek főként nagy mennyiségű alkohol elfogyasztásával, illetve dohányzással próbálták magukat kikúrálni a betegségből – annak megelőzésére is csupán ezeket a „gyógymódokat” alkalmazták –, egy héten belül az expedíciós seregek több mint a fele megbetegedett. Látva a fejlemények ilyen alakulását, Sir Chatham belátta az akció folytatásának értelmetlenségét. A még partra nem szállt, egészséges csapatokból egy tizenötezer fős helyőrséget hagyott hátra Walcheren-szigetén. Így továbbra is biztosította a fenyegető brit jelenlétet Antwerpen közvetlen közelében. A brit expedíciós hadsereg többi része pedig szeptember elején a Királyi Haditengerészet hajóival hazavitorlázott Angliába. Miután Ausztria és Franciaország októberben békét kötöttek egymással, és Napóleon figyelme ismét Nagy-Britannia felé fordulhatott, a brit kormány a Walcheren-szigeten állomásozó maradék erőinek visszavonása mellett döntött. A kormány határozatát a Királyi Haditengerészet ez év karácsonyára maradéktalanul végre is hajtotta. Ezzel véget ért a walchereni-kaland.

A Gordon Highlanderek végig részt vettek az expedícióban. Sir John Hope tartalék hadteste harmadik dandárjának kötelékében, a 20. ezreddel fej-fej mellett küzdve foglalták el Goes, Kerk és Capelle erődjait. A malária először augusztus 20-án ütötte fel fejét a skót ezred katonái között, s onnantól kezdve minden nap több emberük is meghalt.⁹⁰ Végül szeptember elején visszatértek Angliába, ahol rendes orvosi ellátásban részesültek. A megbetegedettek száma igen nagy volt. Tizenhárom őrmester, nyolc dudás, huszonegy tizedes és háromszázhatvan négy közlegény szorult kezelésre és feküdt kórházban.⁹¹

Hazatérésüket követően az ezred tartalékba került, s a suffolki Woodbridge kaszárnyába masírozott. Itt majdnem egy évet töltöttek a skót katonák. 1810 nyarán aztán Canterburybe rendelték őket, ahol is azt a parancsot kapták, hogy csatlakozniuk kell az Ibér-félszigeten harcoló brit–portugál szövetséges hadsereghez. Ez új fejezetet nyitott az ezred történetében.

---

⁸⁹ Ezt a feltételezést látszik alátámasztani vagy megerősíteni az a korabeli epigramma, mely szájról-szájra járt az időtájt a katonák között: „Lord Chatham, with his sword undrawn, / Was waiting for Sir Richard Stachan; / Sir Richard, longing to be at 'em, / Was waiting for the Earl of Chatham.” *Greenhill Gardyne* 1901. 175. o.

⁹⁰ *Robertson* 1842. 70. o.

⁹¹ *Greenhill Gardyne* 1901. 178. o.

Moore tábornok la coruña-i visszavonulását, s a brit expedíciós hadsereg evakuálását követően Sir Arthur Wellesley tábornok visszatért Lisszabonba, és 1809. április 20-án átvette a Portugáliában állomásozó brit és portugál csapatok feletti parancsnokságot. Ez mintegy tizennyolcezer fős hadsereget jelentett, de a tábornok parancsot kapott további portugál zászlóaljok felállítására is, amelyek ellátását és zsoldját a brit kormány költségén neki kellett biztosítania. Wellesley elsődleges feladata Portugália védelme volt, míg másodsorban a Spanyolországban állomásozó francia hadseregek működését kellett a lehető legnagyobb mértékben megzavarnia.⁹² Elsőként tehát Soult marsall La Coruñából Oportóba bevonult tizenháromezer katonája ellen vonult fel.

Ugyanis miután a Királyi Haditengerészet sikeresen kimentette Moore hadseregét Spanyolországból, Soult marsall birtokba vette La Coruñát, ahol csapatai átvészelték a telet. Ennek enyhültével Soult megindította hadoszlopait Lisszabon felé. Április közepére a franciák elérték a Douro-folyó partján fekvő várost, Oportót. Mivel embereinek pihenőre volt szükségük, a marsall itt letáborozott és beköltözött Oportóba. Így történhetett meg az, hogy a május elején Lisszabonból elinduló Wellesley tábornok május 11-én még mindig Oportóban találta Soult marsallt. A május 12-én megvívott oportói csatában a túlerőben lévő brit–portugál haderő vereséget mért Soult marsall francia csapataira. A vereséget követően a marsall Galíciába vonta vissza erőit, de sebesültjei Wellesley kezére kerültek. Sőt, a britek elfogták Soult pénztárát is.⁹³

Portugália északi határának biztosítása után Wellesley tábornokra újabb feladat várt. Victor marsall kasztíliai hadserege időközben megszállta spanyol Extremadúrát, s délkelet felől veszélyeztette a portugál területeket. Ennek a francia seregnek a megállítására a brit főparancsnokra várt. A britek 1809. július 4-én lépték át a spanyol határt, s az idős Cuesta tábornokkal való egyeztetést követően, Oropesába meneteltek. Itt egyesült a brit és a Cuesta vezette Extremadúrai Hadsereg. Victor marsall serege ekkor Talaverában állomásozott, vagyis az ellenséges hadak egymás közvetlen szomszédságában voltak. A brit–portugál–spanyol túlerőtől a francia marsall meghátrált, s csak július 26-án fordult újra szembe Wellesley és Cuesta csapataival, miután egyesítette erőit József királlyal. A franciák ellen küzdő szövetségeseik Talavera dombjai között állították fel védelmi vonalaikat, s július 27-én alkonyatkor kezdetét vette a talaverai ütközet. A harc egészen másnap délután hat óráig tartott, s igen nagy veszteségeket szenvedtek el benne mind a britek, mind a franciák. A végén azonban Victornak kellett visszavonulnia, s Wellesley berendezkedhetett Talaverában. Augusztus elején azonban megváltoztak az erőviszonyok. Soult marsall huszonötezeres hadsereg élén Extremadúrába érkezett, s egyesíteni szándékozta erőit Victor marsall csapataival. Ekkora túlerővel szemben a vöröskabátosok nem vehették fel a küzdelmet, ezért Wellesley a Portugáliába történő visszavonulás mellett döntött. Ezzel véget is ért az 1809-es hadjárat.⁹⁴ Talaverai teljesítményéért Sir Arthur Wellesley tábornokot a Wellington hercege címmel tüntették ki. Mivel ezen a néven vált ismertté, a továbbiakban én is így fogom őt nevezni.

⁹² Neillands 1995. 81–82. o.

⁹³ Uo. 83. o.

⁹⁴ Uo. 92–97. o.

Az újdonsült Wellington herceg hadserege 1810 nyarára elérte az ötvenezer főt, és alapos kiképzésben is részesült. Ez a hadsereg előrenyomult a spanyol–portugál határvidékre, hogy szembenézzen a frissen kinevezett francia főparancsnok, André Masséna⁹⁵ marsall csapataival. A Masséna vezette franciák július 10-én bevették Ciudad Rodrigót, majd augusztus 26-án nekiláttak a jól megerősített Almeida ostromához. A brit főparancsnok bízott abban, hogy Almeida erődítménye akár egy hónapig is ellent tud állni az ostromnak, hiszen jól el volt látva munícióval, tüzérséggel és védőkkel. Ennek ellenére a franciák két nap alatt kapitulációra kényszerítették a védősereget.⁹⁶ Almeida elestével Wellington visszavonult a Coimbrába vezető úton. Mikor elérte a Busaco-hegygerincet, alkalmasnak találta a terepet arra, hogy szembeszálljon az övénél hatalmasabb francia hadsereggel.

A Busaco egy meredek, négy-ötszáz méteres hegygerinc volt, amely észak felé húzódtott úgy tizenöt-tizenhat kilométernyire a Mondego-folyó partjától. Két út vezetett fel a gerincre a keleti oldalról. Az egyik a Coimbrába vezető főút volt, mely a hegygerinc északi részén haladt keresztül. A másik egy jóval nehezebben járható mellékút volt, amely egy San Antonio de Cantaro nevű falun vezetett keresztül a hegygerinc déli oldalán. A két utat egy, a hegygerinc tetején észak-déli irányban végighúzódo ösvény kötötte össze. Ezen a hegygerincen állította fel csapatait Wellington. A gerincen végigfutó kis ösvény pedig lehetővé tette számára, hogy a szükségnek megfelelően mozgassa embereit egyik helyről a másikra.⁹⁷

Masséna felderítői nem térképezték fel kellőképpen a britek hadállásait, s túlságosan alábecsülték azok erejét. Ezért a francia főparancsnok úgy döntött, hogy egy Wellington jobbszárnya ellen vezetett elsöprő rohammal töri meg a szövetséges hadsereg erejét. A haditerv szerint, miután kivetették állásaikból a briteket, a rohamozó franciáknak északi irányba kellett volna fordulniuk a gerincen végigfutó kis ösvényen. Ezen végighaladva meg kellett volna tisztítaniuk az egész hegygerincet végig a Coimbrába vezető útszakaszig. Mindeközben a franciák színlelt támadásokat hajtottak volna végre a gerinc más részein is. E haditerv alapján 1810. szeptember 27-ének reggelén Reynier tábornok nagy erővel megtámadta a szövetséges haderő jobbszárnyát. A britek azonban sokkal nagyobb erővel rendelkeztek, mint ahogy azt a franciák elképzelték. Így egy nagyon heves, de aránylag rövid csatában nem csupán megtartották pozícióikat a franciákkal szemben, de a végén egy félelmetes szuronyrohammal meg is futamították őket.⁹⁸

Ezt követően a diadalittas britek és portugálok folytatták visszavonulásukat Lisszabon felé, hogy a várost biztosító, újonnan megépített védelmi vonal, a Torres Vedras⁹⁹

---

⁹⁵ André Masséna marsallt 1810. április 17-én nevezte ki Napóleon a portugáliai hadsereg főparancsnoki tisztére. Masséna, aki Rivoli hercege és Essling nagyhercege is volt egyben, a császár egyik legtehetségesebb marsalljának számított. Hivatásos katona volt, aki fiatal korában a királyi hadseregben szolgált. Ezután csempeész lett belőle, majd 1794-ben visszatért a katonai pályához. Rendkívül fukar, zsugori ember volt. Másik gyengéjét a nők jelentették, akiket rendkívül szeretett. *Neillands* 1995. 103. o.

⁹⁶ 1810. augusztus 27-én egy francia ágyúgolyó telibe találta az erődítményben lévő löporszállítmányt. Ennek következtében a fő löszerraktár felrobbant, óriási pusztítást, és sok-sok ember halálát okozva. Ez után a csapás után adták meg magukat Almeida védői. Uo. 107. o.

⁹⁷ Uo. 108. o.

⁹⁸ Uo. 110. o.

⁹⁹ Wellington már 1809 őszén cirendelte a Torres Vedras-vonal megépítését. Ez egy mélységben tagolt védelmi vonal volt, melynek legkülsőbb része mintegy ötven kilométer hosszan húzódtott a tengertől a Tajó partján

mögül nézhessenek szembe újra a franciákkal. Masséna csak óvatosan követte a Lisszabon felé visszahúzódo brit–portugál sereget, amely végül is 1810. október 11-én érte el a Torres Vedras-vonalat.

Itt csatlakoztak Wellington visszavonuló hadseregéhez a 92. (Gordon Highlanders) gyalogezred katonái. Az 50. és 71. ezredekkel, valamint a 60. ezred ötödik zászlóaljának egyik századával együtt alkották Sir William Erskine vezérőrnagy dandárját. Ezredparancsnokuk Sir John Cameron lett, aki október 20-án csatlakozott újdonsült ezredéhez Torres Vedrasnál.¹⁰⁰ A dandár az expedíciós hadsereg I. hadosztályának kötelékébe tartozott. Hadtestparancsnokuk Sir Brent Spencer altábornagy volt. Az I. hadosztály, a 4. és 6. hadosztályokkal egyetemben, a brit hadsereg Angliából frissen érkezett alakulatai közé tartozott. Ez a három hadosztály (az 1., a 4., valamint a 6.) közvetlenül Wellington hercegének az irányítása alatt állt.¹⁰¹

A herceg – látva Masséna közeledő csapatait – katonáit védelmi pozícióba állította fel a már kiépített Torres Vedras-vonal mögé. A frontvonalban mintegy harmincezer brit, huszoneezer portugál, valamint ötezer spanyol katona nézett szembe Masséna franciáival. A harmadik védelmi vonal mögött helyezkedett el a tartalékokat képező brit tengerészgyalogság valamint a portugál tüzérség. A Tajó folyó felől a tengerészeti ágyúnaszádjai védtek a vonal jobbszárnyát.¹⁰²

Masséna marsall október elejéig nem tudott a torres vedrasi védmű létezéséről. Csúpan néhány nappal azelőtt, hogy elérték volna Lisszabon térségét, kapott egyáltalán híreket a portugál főváros körül meghúzódo védelmi vonal létéről. Annak erejéről pedig fogalma sem volt. Mikor csapatai élén elérte a védművet, a marsall személyesen vehette szemügyre annak szilárdságát és ellenálló képességét. Miután egy teljes hónapot töltött a védelmi vonal előtt, Masséna belátta, hogy mindössze ötvenezer főt számláló hadseregével és az Almeidában lévő ostromfelszereléssel a sikeres ostrom lehetetlen. Masséna helyzetét csak tovább nehezítette, hogy amíg a britek rendszeres és bőséges ellátást kaptak a tengeren keresztül, addig neki – hála a Wellington parancsára alkalmazott „felperzselt föld” taktikának – igencsak szűkösen állt rendelkezésére bármiféle élelmiszer vagy muníció. Mivel a portugál milícia – a spanyol gerillákhoz hasonlóan – állandó zaklatásokkal bosszantotta a franciákat, s elvágta kommunikációs vonalaikat, a francia utánpótlás is igencsak rendszertelen volt.¹⁰³ A körülmények nyomására Masséna végül is visszavonult Salamancába.

---

lévő Alchandrág. Ennek a vonalnak az volt a célja, hogy feltartsa a franciákat addig, míg a hadsereg vissza nem vonul a második vonal áthatolhatatlanabb védelme mögé. A második védelmi vonal nagyjából párhuzamosan futott az elsővel a partvidéktől a Tajóig, de tíz kilométerrel délebbre. Ez a védelmi vonal megerősített állásokból, tüzérségi állásokból, árkokból, különálló zárt sáncerdőkből, lövészárkokból és palánkokból állt. A vonal előtti területen minden fedezéket eltávolítottak, a lejtőket meredekebbé tették, hogy még ez által is fokozzák a rohamozó csapatok nehézségeit. A második vonal végén Berkeley tengernagy ágyúnaszádai a folyó oldaláról keresztűzet zúdíthattak a rohamozókra. A Tajó torkolatánál húzódo a harmadik védelmi vonal, melyet végszükség esetére terveztek. Ennek célja az volt, hogy addig feltartsa az ellenséget, míg a Királyi Haditengerészet evakuálja a hadsereget. *Neillands* 1995. 105–106. o.

¹⁰⁰ *Greenhill Gardyne* 1901. 190. o.

¹⁰¹ Uo. 193. o.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Miközben Wellington hadserege kényelmesen pihent a vonalak mögött, ahol a Királyi Haditengerészet élelmezte, az a szóbeszéd járta a britek között, hogy a franciák macskát és szamarat esznek. *Neillands* 1995. 117. o.

Amíg a francia csapatok Lisszabon térségében tartózkodtak, a 92. ezred Highlanderei a Torres Vedras és Zibreira között húzódó frontszakaszon védték a vonalat.¹⁰⁴ A marsall visszavonulását követően a britek azonnal üldözőbe vették a csalódott és elkeseredett francia csapatokat. Miután a visszavonuló franciák elhagyták Portugáliát, a britek nem folytatták tovább üldözésüket. Így véget értek az 1810-es hadi események is.

Az expedíciós hadsereg alakulatai a különböző téli állomáshelyeken várták a következő évi tavaszi hadjáratot. A Gordon Highlanderek a Tajo folyó partján található kicsiny, de takaros portugál faluban, Alcantrinhóban kerültek téli beszállásolásra.¹⁰⁵ Október 28-án érkeztek Alcantrinhóba, s egészen a következő esztendő március 4-ig itt maradtak. Ekkor a franciák Santaremből betörték Portugáliába és elpusztítottak mindent, ami az útjukba került.¹⁰⁶ Ez azonban csupán egy kisebb fosztogató akció volt a franciák részéről, így a Gordon Highlandereket is magában foglaló 1. hadosztálynak minden nehézség nélkül sikerült őket visszaüzni Spanyolországba.

1811 áprilisában Masséna hozzálátott, hogy rendbehozza seregét. Eközben Wellington megkezdte az utolsó francia kézben lévő portugál erődtéménynek, Almeidának az ostromát. Miután Masséna megerősítette csapatait, elindult Salamancából, hogy felmentse az almeidai francia helyőrséget. A negyvennyolcezer katonát számláló és harmincnyolc ágyúval felvonuló francia sereg május 3-án találkozott szembe Wellington hadseregével az Almeidától csak néhány kilométerrel délkeletre található Fuentes de Oñoro magaslatain.¹⁰⁷ Maga a falu egy sziklás domboldalon helyezkedett el Almeida és Ciudad Rodrigo között a portugál–spanyol határ spanyolországi oldalán. A harminkétezer gyalogost, egyezerkétszáz lovast és negyvenkét ágyúból álló tüzérséget számláló brit–portugál hadsereg¹⁰⁸ e domboldalon állt fel észak-déli irányban vonalat alkotva. Centruma Fuentes de Oñoróban volt, jobbszárnya attól délre, balszárnya északra húzódott.

Az 1811. május 4–5-én megvívott fuentes de oñorói csatában – melyben a britek közelebb álltak a vereséghez, mint bármely másik spanyolországi ütközetükben – a 92-esek kiemelkedő szerepet játszottak. Rendíthetetlen kitartásukkal nemcsak hogy megakadályozták a vereséget, hanem a legfontosabb cél elérését is biztosították, az Almeida felmentésére igyekvő Masséna visszavonulásra való kényszerítését.”¹⁰⁹ A Cameron ezredes önéletrajzában olvasható csataértékelés minden bizonnyal tükrözi a parancsnok saját ezrede iránti elfogultságát, de a Gordon Highlanderek aktív szerepvállalását az ütközetben kétségtelen tényként könyvelhetjük el.¹¹⁰ A csata első napján Masséna frontálisan támadta meg a sziklás domboldalon fekvő faluban elhelyezkedő briteket. A marsall hatalmas erőkoncentrációja ellenére Wellington 1. és 3. hadosztálya állta a sarat, s visszaverte a rohamozó franciákat. A Highlanderek¹¹¹ csatában való szerepvállalását jól érzékelteti a

---

¹⁰⁴ Greenhill Gardyne 1901. 193. o.

¹⁰⁵ Uo. 197. o.

¹⁰⁶ Robertson 1842. 73. o.

¹⁰⁷ Neillands 1995. 118. o.

¹⁰⁸ Greenhill Gardyne 1901. 209. o.

¹⁰⁹ Memoir, 49. o.

¹¹⁰ Erre a leghitelesebb bizonyíték a Gordonok ezredlobogóján díszelgő *Fuentes d'Onor* neve, mely az ezrednek a csatában játszott kiemelkedő teljesítményét hivatott hirdetni az utókor előtt.

¹¹¹ Itt tulajdonképpen két skót felvidéki ezredről van szó, a 79. ezred Cameron és a 92. ezred Gordon Highlandereiről.

helybeliek visszaemlékezése: „Ágyógolyók repkedtek a falak fölött, s a halott skót katonák vére a folyóba ömlött.”¹¹² Az ütközet második napja sokkal színesebb volt az elsőnél, és nem kevésbé véres annál. Masséna színlelt támadást indított a fuentes de oñorói front irányában, majd átkaroló hadműveletet hajtott végre a britek jobbszárnya ellen. Mivel Wellington nem erősítette meg eléggé jobbszárnyát, a franciák hamar felmorzsolták az újonc 7. hadosztályt, s megfutamították az itt harcoló spanyol gerillákat. A herceg felismerte, hogy ezáltal mind utóvédje, mind harcoló centruma sebezhetővé vált, s csak úgy kerülheti el a vereséget, ha maradék jobbszárnyát hátrébb vonja. A 7. hadosztály megmaradt egységei György király hannoveri légiójával, valamint Robert Craufurd tábornok könnyűhadosztályával együtt a szűnni nem akaró francia lovasrohamok közepette, négyyszögbe tömörülve és harcolva vonult vissza. Ez a hadművelet döntő jelentőséggel bírt. Amennyiben a franciák szétverik a visszahúzódó jobbszárnyat, a britek reménytelenül elvesznek. Hála azonban a fegyelmezett, kitartó brit és német katonáknak, a franciák minden erőfeszítésük ellenére képtelenek voltak felbomlasztani a visszavonuló négyyszögeket. A hadmozdulatban részt vevő gyalogságot a királyi lovas tüzérség és egy brit–portugál–spanyol vegyes lovasság próbálta lehetőségei szerint védelmezni. Közel öt kilométer megtétele után a jobbszárny Fuentes de Oñorótól nyugatra ismét csatlakozott a sereg többi részéhez.¹¹³

A brit jobbszárny veszélyes hadmozdulatát követően a csata súlypontja áthelyeződött Fuentes de Oñoróba. A 92. (Gordon Highlanders) és 79. (Cameron Highlanders) gyalogezredek legényei újból a harcok sűrűjébe kerültek. Bal oldalukon az 50. és 71. ezredekkel, a Gordon Highlandereknek igen heves tüzérségi tüzet kellett elszenvedniük. A nagy veszteségek elkerülése érdekében Wellington utasította a veszélyeztetett ezredeket, hogy feküdjenek le a földre, s úgy próbálják átvészelni az ellenséges ágyútüzet. Ezt a francia lovasság többszöri próbálkozása követte, akik megpróbálták megszerezni a brit tüzérség ágyúit. Valahányszor azonban ezzel próbálkoztak, a 92. ezred Highlanderei gyilkos sortüzet zúdították rájuk. A sikertelen lovasrohamok után az ellenség taktikát változtatott. A gyalogság lőtávolságán kívülről gránátok tömkelegét lőtték a tömött sorokban harcoló katonák közé. Ez jelentékeny veszteséget okozott a frontvonalban harcoló ezredek, így a Gordon Highlanderek számára is. Robertson őrmester megemlékezik arról, hogy egy közvetlenül a közelében felrobbanó gránát négy katonát ölt és sebesített meg, míg a 92-esek egy másik századában ugyancsak gránát okozta a vesztét egy tisztnek és tizenegy közlegénynek.¹¹⁴ A franciák ismét megkísérelték megszerezni a brit ágyúkat, de a Gordonok és a már említett többi veterán gyalogezred katonái a folyamatosan rájuk zúduló gránátok ellenére is sikeresen védelmezték saját tüzérségüket. Megtartották eredeti állásaikat, és hatalmas károkat okoztak az ellenségnek. A nap végén – a franciák visszavonulását követően – a 92. gyalogezred vesztesége harminc halott és negyvenegy sebesült volt. A sebesültek közül még sokan meghaltak az elkövetkező egy-két nap folyamán.¹¹⁵ Cameron ezredes jelentéséből azt is megtudjuk, hogy a sebesültek zöme soha többé nem térhetett vissza a katonai szolgálatba, mert a legtöbbjük elvesztette kezét, vagy lábát.¹¹⁶

¹¹² Neillands 1995. 118. o.

¹¹³ Robinson 1906. 176–178. o.

¹¹⁴ Robertson 1842. 75–76. o.

¹¹⁵ Uo. 76. o.

¹¹⁶ Greenhill Gardyne 1901. 214. o.

Míg a brit–portugál–spanyol szövetséges hadak összes vesztesége a két napig tartó ütközetben mintegy ezeröttszáz főt tett ki, addig a franciák veszteségei három- és négyezer fő között lehetett.¹¹⁷ Masséna még két napig farkasszemet nézett Wellingtonnal, majd május 8-án visszatért Salamancába. Ezt követően Napóleon visszahívta őt Franciaországba, s helyére a harminchét esztendőös Auguste Marmont marsallt nevezte ki.¹¹⁸

Miután Masséna képtelen volt felmenteni Almeidát, a város francia helyőrsége felrobbantotta az erődöt, s kitört onnan. Ezzel a franciák Portugáliából való kiűzése befejeződött.¹¹⁹

A Gordon Highlanderek május 26-ig Almeida térségében pihentek. Ezt követően Wellington teljes haderejével Extremadúrába menetelt, hogy segítségére legyen Beresford tábornoknak Badajoz bevételeiben.¹²⁰ Mivel azonban nem volt kellő ostromfelszerelés, vállalkozása nehézségekbe ütközött. Sőt, mikor Marmont és Soult francia marsallok egyesítették erejüket ellene, Wellington kénytelen volt június 17-én visszavonulni a túlerő elől Portugáliába. Ekkor patthelyzet állt elő. Wellington ötvenezer fős, erős hadállása a portugál határon túlságosan is kemény dió volt a franciáknak. A marsallok nem érezték magukat kellően erősnek a támadáshoz. A hatvanezres egyesült francia hadsereg viszont elég erős volt ahhoz, hogy visszaretentse Wellingtont Badajoz ostromától és a Spanyolországba való behatolástól. A várakozást a franciák unták meg előbb. 1811. július 4-én Soult marsall elmasírozott Sevillába, Marmont pedig a Tajó völgyébe húzódott vissza.¹²¹

Augusztus 1-jén Wellington elindult Ciudad Rodrigo felé, hogy elfoglalja a Portugáliába vezető utat ellenőrző erődvárost. Sir Rowland Hill tábornokot két hadosztályával egyetemben Extremadúrában hagyta, azzal a feladattal, hogy tartsa szemmel Soult marsallt. Sir William Erskine dandárja, melyhez a Gordon Highlanderek is tartoztak, a herceg parancsa értelmében csatlakozott Hill tábornok 2. hadosztályához. Szeptember 1-jén az egész hadosztály Portalegrába masírozott, ahol október végéig elszállásolták őket.¹²²

Miközben Hill tábornok egész 2. hadosztálya Portalegrában időzött, a franciák egyik hadosztálya Gérard tábornok vezetésével Merida térségében átkelt a Guadiana-folyón, s ezzel nagy aggodalmat keltett az Észak-Extremadúrárt féltő britekben. Wellington tüstént utasította Hill tábornokot, hogy minden erejével forduljon Gérard hadosztálya ellen, s

---

¹¹⁷ *Robinson* 1906. 177. o.

¹¹⁸ Auguste Marmont marsall a Raguza hercege címet viselte. Napóleonhoz hasonlóan ő is tüzérségi hadnagyként lépett be a hadseregbe. Bonaparte mellett volt Toulonban, és Wagram után, 1809-ben kapta meg a marsallbotot. Nemcsak jó katona volt, hanem rendelkezett azzal a ritka tulajdonsággal is, hogy hajlandó volt együttműködni kollégáival. *Neillands* 1995. 120. o.

¹¹⁹ *Memoir*, 49. o.

¹²⁰ Beresford tábornok brit, illetve Castaños és Blake tábornokok spanyol csapatai már 1811 áprilisában elkezdtek Badajoz ostromát. Ennek hírére Soult marsall andalúziai hadseregének huszonháromezer katonája élén elindult, hogy felmentse az ostromlott várost. Beresford kénytelen volt feladni Badajoz ostromát, s Albuherába vonult, hogy újját állja Soultnak. Az 1811. május 16-i ütközet az egyik legvéresebb csatája volt az egész félszigeti hádjáratnak. A hétezer fős brit seregből az ütközet végére csupán ezeröttszáz harcképes vöröskabátos maradt állva. A szövetségesek ezen kívül négyszáz portugált és kétezer spanyolt veszítettek. A franciák vesztesége is meghaladta a nyolcezer főt. A hatalmas veszteségek ellenére Beresford elérte célját, Soult marsall visszavonult Andalúziába. *Robinson* 1906. 185–188. o.

¹²¹ *Neillands* 1995. 122–123. o.

¹²² *Robertson* 1842. 76–77. o.

üzze vissza katonáit dél felé.¹²³ Október 22-én Hill csapatai elhagyták Portalegrát, és öt napi menetelés után az észak-extremadúrai Arroyo dos Molinos faluban végre rátaláltak Gérard hadosztályára. Menet közben csatlakozott Hill seregéhez a Downie tábornok vezette Extremadúrai Légió.¹²⁴ 1811. október 28-án hajnalban a teljes csendben beosonó brit csapatok meglepték az Arroyo dos Molinosban legszebb álmukat alvó franciákat.

A hadműveletben igen fontos szerepet kaptak a 92. ezred Gordon Highlanderei. A 71. és 50. ezredekkel együtt a 92. ezred volt az, amelyik először belopakodott a faluba. Míg a 71-esek balról, az 50-esek pedig jobbról kerültek meg a falu központját, hogy körbefogják az ott alvó franciákat, addig a 92-esek frontálisan nyomultak be a centrumba, hogy meglepjék az ellenséget. Ez annyira jól sikerült nekik, hogy a szóbeszéd szerint a franciák csak akkor észlelték a bajt, mikor a Gordonok dudásai rázendítettek a „*Hey, Johnnie Cope, are ye waukin' yet?*”¹²⁵ kezdetű katonadalra. Az álmukból felvert franciák megkísérelték az ellenállást, de a skót Highlanderek bajonettjei rendet vágtak közöttük. A vöröskabátosok szörnyű mézárlását látva a franciák fegyvereiket eldobálva próbálták menteni életüket. Mivel azonban Hill tábornok mindent pontosan kitervelt, katonái pedig mindent kiviteleztek, a franciák körül bezárult a csapda. Az 50., 71. és 92. ezredek bekerítették és megadásra kényszerítették őket.¹²⁶ Cameron ezredes emlékiratai szerint, egyedül a Gordon Highlanderek mintegy hatszáz franciát ejtettek foglyul.¹²⁷ A britek összesen ezernégyszáz hadifoglyot ejtettek, s körülbelül ötszáz franciát öltek meg a csatában. A fogságba esettek között volt Le Brun tábornok, az ezredesi rangban lévő d'AreMBERG herceg, harmincöt alezredes és főtiszt, valamint két teljes ezred, a 34. és 40. francia gyalogezredek.¹²⁸ Ezen kívül rengeteg ingóság került a britek kezébe. A franciák tüzérsége, hadipénztára és jelvényei, málhájuk, lovaik és öszvéreik mind-mind odalettek, s a briteket gazdagították.¹²⁹ A britek veszteségei minimálisak voltak. Egyedül a 92. ezred szenvedett említésre méltó veszteséget. Huszonhárom Gordon Highlander meghalt, számos tiszt és közlegény megsebesült az akcióban. A sebesültek között volt John Cameron ezredes is.¹³⁰ A csatát követően a vöröskabátosok október 29-én bevonultak Meridába, ahol négy napot töltöttek. Ezután visszatértek korábbi állomáshelyükre, a portugáliai Portalegrába. Ezzel véget is ért a hadi eseményekben oly gazdag 1811-es esztendő.

---

¹²³ Robinson 1906. 201. o.

¹²⁴ Robertson őrmester tanúsága szerint a spanyol légionáriusoknak abszolút nem volt katonás megjelenésük, külsőre úgy festettek, mintha Pizzaro korából, vagy Cervantes Don Quijotéjéből léptek volna elő. Robertson 1842. 77. o.

¹²⁵ A történet hitelességét kétségbe lehet ugyan vonni, de az tény, hogy a Gordonok fantáziáját annyira átítatta a történet, hogy az eredeti nóta dallamára több, az akcióhoz kapcsolódó szöveget is költöttek a katonák. Cameron ezredes feljegyzései szerint ő maga három verziót ismert, de a legszínvonalasabbnak és legjobbnak az alábbi tartotta: „Go and tell Napoleon, go, / While Freedom's laws he tramples low, / That Highland boys will be his foe, / And meet them all in the morning. / „Hey, Monsieur Gerard, are ye waukin' yet?” etc. Memoir, 51–52. o.

¹²⁶ Robinson 1906. 202. o.

¹²⁷ Memoir, 50. o.

¹²⁸ Robinson 1906. 202. o.

¹²⁹ Robertson 1842. 79–80.o.

¹³⁰ Cameron ezredes sebesülése puskagolyótól származott. Harc közben az ezred főhadbiztosától, Mr. Gordontól kapott kardot tartotta a kezében, mikor egy neki szánt lövedék a kard markolatán csattant, s leszakította az azt markoló ezredes kezének középső ujját. A pajzsul szolgáló kardot később Cameron ezredes hazaküldte apjának, hogy örök emlékezetül szolgáljon a történekről az utókornak. Memoir, 1858. 51. o.

Az 1811. augusztus-szeptemberi kudarc¹³¹ után 1812. január 4-én Wellington megkezdte második előrenyomulását Ciudad Rodrigo ellen. A város ostromát január 8-án kezdték, s mindössze tizenegy nap elegendő volt a briteknek ahhoz, hogy bevegyék azt. Wellingtonnak sietnie kellett persze az akcióval, mert Marmont marsall bármikor megjelenhetett csapatai élén, hogy felmentse Ciudad Rodrigo francia helyőrségét. A rossz utak és a kellemetlen időjárás azonban hátráltatták a francia csapatok erőkoncentrációját, s mire január 25-én a marsall összegyűjtötte erőit, már túl késő volt. Ciudad Rodrigo elesett. A gyenge, mintegy ezerhatszáz főt számláló francia helyőrség ellenére a britek magas árat fizettek a győzelemért. Wellington ezeregszáz emberét veszítette el az ostrom alatt, akik közül kétszáz meghalt.¹³²

Ciudad Rodrigo bevételét követően a brit–portugál hadsereg a másik kulcsfontosságú város, Badajoz ellen fordult. Badajoz valóságos erőd volt. Nyolc méter magas falait tíz méter magasságú bástyák tarkították. A falakat két oldalról a száz méter széles Guadiana-folyó, valamint annak mellékága, a Rivillas védte. Nyitott oldaláról három előre-tolt védőállással rendelkezett. Ezt az erődítményt négyezer-hatszáz fős francia helyőrség védte a jó és kitaró katonaként ismert Philippon kormányzó parancsnoksága alatt.¹³³

Sir Rowland Hill tábornok Portalegrában állomásozó, s a 92. gyalogezredet is magában foglaló 2. hadosztálya március 3-án kapta meg az indulási parancsot. Feladatuk a Badajozt ostromló brit–portugál csapatok védelme volt Soult marsall andalúziai hadseregétől.¹³⁴ Március 5-én Hill csapatai elhagyták Portalegrát, s Albuquerque-nél átlépték a spanyol határt. Ezt követően Merida városába meneteltek, amelyet egy zászlóaljnyi francia gyalogság tartott megszállva a francia lovasság néhány egységének támogatásával. A túlerőben lévő brit csapatok március 17-én elfoglalták a város hídját, s rövid küzdelemben megadásra kényszerítették az ellenséget.¹³⁵

---

¹³¹ 1811. augusztus 1-jén Wellington négy hadosztállyal elindult Ciudad Rodrigo ostromára. Míg ostromszerezése megérkezéire várt, a herceg távolról állított fel blokádot a város körül. Ennek hírére Marmont marsall odarendelte a franciák északi hadseregét is. Annak új parancsnoka, Dorsenne négy erős hadosztályt bocsátott Marmont rendelkezésére. A franciák hadereje így szeptember végére elérte a hatvanezer főt. Mivel Wellington nem szándékozott ekkora hadsereggel megvívni Ciudad Rodrigóért, visszavonult Portugália hegyei közé. Marmont pedig elérte célját, felmentette Ciudad Rodrigót, s visszazúzte Portugáliába a vöröskabátosokat. *Neillands* 1995. 123. o.

¹³² Uo. 124–126. o.

¹³³ A francia parancsnok meg is nehezítette az ostromlók dolgát. Miután a szövetségesek elfoglalták az egyik előre-tolt védőállást, rést ütöttek a város falain. Wellington, mivel félt a város felmentésére igyekvő Soult marsall megjelenésétől, nem várhatott sokáig a rohammal. Április 6-ra kitűzte a támadás időpontját. A britek tehát a végső rohamra készülöttek. Eközben Philippon szorgalmasan tevékenykedett a falak mögött, s jól megerősítette a védők pozícióit. A rések mögé falakat építtetett, s ezeket ágyúkkal látta el. A réseket és a résekhez vezető meredek emelkedőket kardokkal és hosszú karókkal teletűzdelt palánkokkal fedette be, a rések feletti falakon pedig védőket helyezett el. A támadás 1812. április 6-án este tíz órakor kezdődött. A könnyű és a negyedik hadosztály rohamozott a réseken keresztül, míg Picton 3. hadosztálya magát a várat támadta. Leith 5. hadosztályának ezalatt elterelő hadműveletet kellett végrehajtania a város túlsó oldalán. A réseket támadó rohamosztagok a legbátrabb és legelszántabb támadások ellenére sem tudtak a falakon belülré hatolni. A város védői és az ágyúk iszonyatos pusztítást vittek véghez közöttük. A franciák az összes rohamot visszaverték. A britek győzelmét végül is Picton és Leith hadosztályai vívták ki. Picton kis különítménye bevette a várat, Leith emberei meg a város túlsó oldalán jutottak a falakon belülré. Ezáltal a franciák két tűz közé kerültek és kapitulációjuk elkerülhetetlenül vált. Badajoz elesett. Az ostromban közel ötezer embert veszített Wellington. Uo. 126–127. o.

¹³⁴ *Greenhill Gardyne* 1901. 234. o.

¹³⁵ *Robertson* 1842. 80–81. o.

A Merida elfoglalását megelőző napon Sir Thomas Graham Wellington seregének jobbszárnyával – mely magában foglalta a lovasság jelentős részét, valamint az 1., a 6. és a 7. hadosztályokat – átkelt a Guadiana-folyón, s Llerena magaslatain felvette állásait. Lord Wellington ugyancsak március 16-án érte el serege centrumával Badajozt, míg bal-szárnya, melyhez Hill tábornok hadosztályai is tartoztak, március 18-án kelt át a Guadianán, s vette fel állását. Március 28-án az 50., 71., és 92. ezredek alkotta dandár a lovassággal és egy tüzérdandárral közösen elindult, hogy a közeli Medellín és Don Benito településekről kiűzze a nem túl jelentős, de zavaró tényezőként ott állomásozó francia csapatokat. A brit különítmény két oszlopra tagolva haladt célja felé. A bal oldali oszlopot Cameron ezredes vezette Medellin ellen, míg a jobb oldalt Howard vezérőrnagy irányította Don Benito felé. A két oszlop közül Howardé volt az erősebb. Ez magában foglalta a lovasságot, az 50. és 71. ezredeket, a 60. ezred egy századát, valamint egy tüzérségi úteget. Ezzel szemben Cameron ezredes csupán a 92. gyalogezred Gordon Highlanderei, illetve két tüzérségi úteg felett parancsnokolt. Az akció végül is teljes sikert hozott. Cameron ezredes ellenállás nélkül elfoglalta Medellint, Howard pedig könnyedén kiűzte Don Benitóból a franciákat.¹³⁶

A Gordon Highlanderek három napig maradtak Medellinben. Szállásuk egy domb tején lévő ódon kastélyban volt, ahonnan szüntelenül hallhatták a Badajozt ostromló, illetve védelmező ágyúk mennydörgését, és ráláthattak Arroyo dos Molinos emlékezetes dombjaira. Március 31-én elhagyták Medellint, s visszatértek Meridába. Itt egészen április 6-ig maradtak, mikor parancsot kaptak, hogy állják útját a színen megjelenő Soult marsall andalúziai seregének.¹³⁷ Miután felrobbantották a város egyetlen hídját, amely egy huszonkilenc boltívű álló ókori római híd volt,¹³⁸ az egész hadosztály elhagyta Meridát, s Albuherába vonult. Itt Hill tábornok ugyanazokat a dombokat szállta meg csapataival, amelyeken közel egy évvel azelőtt már Beresford is szembenézett Soult marsallal. Akkor a két parancsnok a félszigeti ütközetek egyik legvéresebbikét vívta meg egymással. Most elmaradt a csata. Soult már-már elszánta magát a támadásra, mikor megérkezett Badajoz kapitulációjának híre. A város elestének tudatában a francia marsall feleslegesnek tartotta, hogy harcba bocsátkozzon Hill csapataival. Hátat fordított Extremadúrának, s visszatért seregével Sevillába.¹³⁹

Badajoz brit kézre kerültével, s Soult marsall Andalúziába való visszavonulásával Wellingtonnak nem volt több dolga a térségben. Hill tábornok erőit hátrahagyva a főszereggel észak felé vonult, hogy szembenézzen Marmont hadseregével. A Hill parancsnoksága alá tartozó Gordon Highlanderek május 10-ig az Almandralejo faluban lévő állomáshelyükön pihentek, s azzal töltötték idejüket, hogy elhasználódott ruháikat, bakancsaikat javíttatták, valamint megszerelték elromlott fegyvereiket, s más hadfelszerelésüket.¹⁴⁰ Május 10-én Hill tábornok parancsot kapott Wellingtontól, hogy egy erős hadosztállyal vonuljon Almárazba, és vágja el a Soult és Marmont marsallok közötti kommunikációs vonalat. Hill egy gyalogdandárral, négyszáz lovassal, két tüzérdandárral,

¹³⁶ *Greenhill Gardyne* 1901. 234-235. o.

¹³⁷ Uo. 235. o.

¹³⁸ *Robertson* 1842. 81. o.

¹³⁹ *Greenhill Gardyne* 1901. 235. o.

¹⁴⁰ *Robertson* 1842. 81-82. o.

kellő ostromfelszereléssel és műszaki személyzettel indult el a Tajo partjára épült Almáraz városába.¹⁴¹ Gyalogdandárját az 50. a 71., valamint a 92. gyalogezredek alkották.¹⁴² Maga a hadosztály összesen hatezer főt számlált.¹⁴³

A Tajón való átkelést Almáraznál pontonhíd biztosította. A folyónak ezen a szakaszán ez volt az egyedüli átkelőhely, melyet a franciák birtokoltak. Védelmére Marmont marsall három erődítményt építtetett. Napoleon-erőd a Tajo déli, míg Ragusa-erőd az északi partjára épült. Mirabete-erőd a folyótól öt kilométernyire feküdt a truxillói úton. Ez védte a Truxillóba vezető, s a tüzérség számára egyedül járható kulcsfontosságú utat is.¹⁴⁴ Az erődöket fejenként több mint ezer főnyi helyőrség és erős tüzérség védte.¹⁴⁵

A jól felszerelt és megerősített erődítmények védőit Sir Rowland Hill tábornok ismét csak a régi, jól bevált módszerrel, a meglepetés erejével szerette volna térdre kényszeríteni. Május 19-én reggel egy ritkán használt, elhanyagolt hegyi úton az 50., 71. és 92. gyalogezredek észrevétlenül Almáraz közvetlen közelébe lopóztak. Itt napnyugtáig elrejtőztek, majd este kilenc órakor beosontak a városba.¹⁴⁶ A parancs szerint Napoleon-erődöt az 50-es, Ragusa-erődöt a 71-es, a kaszárnyákat pedig a 92-es ezredeknek kellett megrohamozniuk és elfoglalniuk. Május 20-án, még hajnal előtt a brit dandár támadásba lendült. Míg az 50-esek Napoleon-erődöt rohamozták, addig a Gordon Highlanderek a kaszárnyákban alvó franciákra vetették magukat. A meglepetés teljes volt. A francia katonák tömegesen adták meg magukat. Napoleon-erőd helyőrsége egy rövid, vérszegény ellenállás után letette a fegyvert az 50. gyalogezred kenti legényei előtt. A 71-eseknek nehezebb dolguk volt, mert át kellett valahogy jutniuk a folyó másik oldalára. Ragusa-erőd védői ekkor már élénk figyelemmel kísérték a túlparton történeteket. Napoleon-erőd elestével azonban megpecsételődött Ragusa-erőd sorsa is. Az 50. ezred katonái a Napoleon-erőd ágyúit az ellentétes parton lévő erőd ellen irányították, s elkezdték löni azt. Ennek hatására Ragusa-erőd is kapitulált.¹⁴⁷

A győzedelmes britek szétrombolták az erődöket, tönkretették azok ágyúit, és a folyón közlekedő csónakokat elsüllyesztették. A pontonhidat felrobbantották.¹⁴⁸ Ragusa-erődben nagy mennyiségű élelmiszert és konyakot találtak, amit természetesen magukkal vittek.¹⁴⁹ Az almárazi híd felrobbantásával Mirabete-erődöt elvágták a Tajo északi partjától, vagyis Marmont seregétől. Az erődöt azonban nem támadták meg a britek, mert Hill tábornoknak késedelem nélkül szerepet kellett vállalnia Wellington újabb hadműveleteiben. Feladatát így is tökéletesen teljesítette, hiszen az erődök és a híd elpusztításával sikeresen elvágták a franciák kommunikációs vonalát. Wellington nagyon elégedett volt Hill almárazi teljesítményével, s boldogan írta 1812. május 23-án egy levelében, hogy „Foy-t csodálatosan rászedték, most mehet körbe Toledo felé.”¹⁵⁰ Ezzel a herceg csupán

---

¹⁴¹ *Greenhill Gardyne* 1901. 236. o.

¹⁴² *Robertson* 1842. 82. o.

¹⁴³ *Memoir*, 52. o.

¹⁴⁴ *Greenhill Gardyne* 1901. 236. o.

¹⁴⁵ *Memoir*, 52. o.

¹⁴⁶ *Robinson* 1906. 237. o.

¹⁴⁷ *Robertson* 1842. 82. o.

¹⁴⁸ *Robinson* 1906. 237. o.

¹⁴⁹ *Robertson* 1842. 83. o.

¹⁵⁰ *Robinson* 1906. 238. o.

azt akarta mondani, hogy a francia kommunikációs vonal elvágásával nem maradt más mód a Soult és Marmont marsallok közötti összeköttetés biztosítására, mint a több napos kitérőt jelentő Toledón keresztül vezető útvonal végigjárása. Wellington pedig tudta, hogy ez a késedelem még nagyon jól jöhet neki. Hill sikerének értékét csak növelte, hogy az almárazi sikert minimális veszteség mellett érte el. A britek mindössze százhetvenhét embert vesztek. Ebből tizenöt volt tiszt. Az akcióban harminchárman estek el, a tisztai halottak száma két fő volt. A 92-esek megúszták a dolgot halálos áldozat nélkül, és csupán ketten sebesültek meg közülük.¹⁵¹ Csatában nyújtott teljesítményükért a Gordon Highlanderek ezredlobogójukra tűzhatték „Almaraz” nevét is.¹⁵²

1812. június 13-án Wellington negyvenkétezer emberrel és ötvennégy ágyúval átkelt az Aguedán, s elindult Salamanca felé. Június 20-án Clinton tábornok 6. hadosztálya elkezdte Salamanca ostromát, míg a brit–portugál hadsereg többi része a várostól északra elhelyezkedő San Cristóbal dombjain vette fel védelmi pozícióit Marmont marsall hadseregével szemben. Itt a két hadsereg egy hétig farkasszemet nézett egymással, de egyik fél sem szánta rá magát a támadásra. Marmont megtanulta már, hogy nem bölcs dolog megtámadni a brit gyalogságot az általa választott védelmi állásban. Főleg nem a britek létszámfölénye mellett. A marsall tehát elutasította a felkínált csatát. Az enyhe számbeli fölényben lévő Wellington még így sem érezte magát elég erősnek a teljes győzelemhez. Egy kétes kimenetelű csatában pedig nem óhajtotta értékes katonáit kockáztatni.

Míg Wellington és Marmont Salamancánál taktikáztak egymással, addig Hill tábornok hadtestének a herceg parancsa szerint az volt a feladata, hogy tartsa szemmel Soult hadseregét, és mindenáron akadályozza meg, hogy segítséget nyújtson Marmont marsallnak.

Az almárazi diadalt követően Hill csapatai Almandalgóba mentek. Június 4-én nagy mulatozás közepette megünnepelték III. György király születésnapját, s összebarátkoztak a helybéli spanyolokkal.¹⁵³ Miután hírt kaptak Soult marsall Extremadúrába nyomulásáról, június 24-én a Hill hadtest többi egységével együtt a 92-esek is elhagyták Almandalgót. Innen Albuherába masíroztak, hogy feltartóztassák Soult andalúziai hadseregét. A város szélén fekvő dombokon – ugyanott, ahol Beresford egy évvel azelőtt megvívta Soulttal véres csatáját – Hill védelmi pozícióba vonta össze csapatait, s felkészült az összecsapásra. Soult és Hill három hónapon belül immár másodszer nézett farkasszemet egymással ugyanazon a helyszínen.¹⁵⁴ A marsall emlékezetében még élénken éltek az egy esztendővel azelőtt Beresforddal vívott ütközet emlékei, annak szörnyűségei is. Így – habár a franciák létszámfölényben voltak – Soult nem mert megkockáztatni még egy ahhoz hasonló vérfürdőt, s inkább visszavonult Andalúziába. Hill hadteste egészen Estremadura határáig követte a hátráló francia sereget, majd visszatért Badajoz térségébe.¹⁵⁵

Soult marsall július végén ismét megpróbálkozott Marmont segítségére sietni, de 25-én az estremadurai Villafrancában megint útját állták Hill csapatai. A Gordon Highlanderek a város határában lévő olajfaligetben vették fel védelmi állásaikat.¹⁵⁶ A franciák táma-

¹⁵¹ *Greenhill Gardyne* 1901. 239. o.

¹⁵² *Robinson* 1906. 237. o.

¹⁵³ *Robertson* 1842. 83. o.

¹⁵⁴ Az első alkalom 1812. április 6–7-én volt, mikor Soult marsall Badajoz felmentésére igyekezett.

¹⁵⁵ *Robertson* 1842. 83. o.

¹⁵⁶ Ahogy *Robertson* őrmester emlékirataiban olvashatjuk: „Vonalba formálódunk, hogy eldöntsük, Soult, vagy Hill a jobb tábornok.” Uo. 83. o.

dásra készen felsorakoztak velük szemben. Az ütközet már-már elkerülhetetlennek látszott, mikor egy sürgöny meghozta Wellington salamancai diadalának¹⁵⁷ hírét. Marmont vereségével és Burgosba történő visszavonulásával Soult marsall hadmozdulata elvesztette aktualitását. Ezért a franciák a hír hallatára tüstént táborot bontottak, és visszatértek Andalúziába.

Sir Rowland Hill hadteste augusztus 28-ig Villafrancában maradt. Wellington parancsa értelmében ekkor kellett elindulniuk a főszereg által már augusztus 12-én elfoglalt Madridba. Feladatuk a spanyol főváros biztosítása lett volna arra az időszakra, míg a herceg Burgos ostrománál időzik. A 92-esek Talaveránál keltek át a Tajón, majd Toledóba meneteltek. Toledóban a spanyolok hangos örömrivalgással fogadták a vöröskabátosokat, s ellátták őket minden szükséges élelmiszerral. Toledo után rátértek a Valenciát Madriddal összekötő útra, s gyorsan haladtak a főváros felé. Mire azonban elérték Madridot, a hadihelyzet megváltozott.¹⁵⁸ Soult marsall egyesítette erőit a menekülő József király csapataival valamint Suchet katalóniai hadseregével. A portugáliai francia hadsereg pedig Burgos felmentésére igyekezett. Az eddig támadólag fellépő szövetségesek tehát minden fronton visszavonulásra kényszerültek. Október 22-én Wellington feladta Burgos ostromát, Hill tábornok pedig az egyesült francia seregek elől kénytelen volt visszavonulni Madridból. A Soult vezette hatvanezres francia sereggel szemben az amúgy kétségtelenül bátor Hill nem látta értelmét az ellenállásnak. Wellington legújabb parancsa szerint is vissza kellett vonulnia, hogy Salamancánál egyesüljön a szövetséges főszereggel.¹⁵⁹

Hill tábornok visszavonuló hadteste a Guadarrama-hágón keresztül hatolt be Ó-Kasztíliába. A Gordon Highlandereknek nagyon ismerős volt a környezet, hiszen négy évvel ezelőtt Sir John Hope tábornok különítményének kötelékében már jártak erre. Madridból kivonulva újra látták az El Escorial palotát, ahol 1808-ban megpihentek. Azonban nem volt minden a régi. „Teljesen meg voltam döbbenve a palota látványától, mikor megpillantottam. Az 1808-ban oly impozáns épület ajtóit, ablakait mind betörték. A kastélynak valaha eleganciát adó székek, asztalok, ágyak és legkülönbözőbb féle bútorok maradványai arról tanúskodtak, hogy tüzelőnek használták ezeket a becses darabokat. A palota leggyönyörűbb festményeit is elégették” – olvashatjuk Robertson őrmester visszaemlékezéseiben az El Escorial palota 1812-es állapotáról.¹⁶⁰ Ó-Kasztíliába érve Arevalo felé vették Hill csapatai az irányt. Út közben az aberdeenshire-i katonákban felidéződtek a la coruña-i visszavonulás emlékei, mert a körülmények nagyon hasonlítottak az akkoriakhoz. A hideg és esős novemberi időben állandó utóvédharcokat vívtak az üldöző francia csapatok előőrseivel. Hill hadtestének utóvédjét a 71. és 92. ezredek alkották. Az időjárás viszontagságain és az ellenség zaklatásain kívül az éhség és legyengültség is gyötörte a visszavonulókat. 1812. november 11-én végül elérték Salamancát, s csatlakoztak a Wellington vezette főszereghöz.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ A salamancai győzelem Wellington egyik legnagyobb és legjobban kivitelezett diadala volt a félszigeten. Egyedül a vitoriai győzelem az, mely ennek dicsőségéhez hasonlítható, s ennek fényét valamicskét elhalványítja.

¹⁵⁸ *Robertson* 1842. 84–86. o.

¹⁵⁹ *Neillands* 1995. 153–154. o.

¹⁶⁰ *Robertson* 1842. 86. o.

¹⁶¹ *Uo.* 87–89. o.

A Gordon Highlanderek által viselt ezüst jelvény (badge)

A britek erős védelmi állásokba helyezkedtek Salamancánál, s felkészültek a Soult vezette egyesült francia hadakkal való összecsapásra. A marsall azonban nem volt hajlandó megtámadni a briteket az általuk választott terepen. Ehelyett inkább átkaroló hadműveletbe kezdett a brit jobbszárny ellen, amellyel a Portugáliába vezető utat veszélyeztette. Wellingtonnak nem maradt más lehetősége, mint hogy november 15-én megkezdje visszavonulását Ciudad Rodrigo irányába. A jeges esőben és a mocsárrá vált utakon éhesen visszavonuló katonák fegyelme megtört. Az emberek elkőboroltak, zsákmányoltak és fosztogattak. Mire visszatértek a biztonságot jelentő Portugáliába, az expedíciós hadsereg ötezer főt veszített.¹⁶²

Míg az 1812-es esztendő első felében a spanyolországi hadszíntéren mindenhol a szövetségesek voltak a kezdeményezők, s ők kezdtek offenzívába, addig a hadiszerencse változtával az év második felében a franciák védekezésre és visszavonulásra kényszerítették Wellington és Hill tábornok csapatait. Ennek következtében az 1812-es hadjárat nem hozott egyik félnek sem stratégiai nyereséget. A franciák még túlságosan nagy erővel rendelkeztek Spanyolországban ahhoz, hogy egyesített seregüket bárki vagy bármi komolyan veszélyeztethette volna. A britek pedig nem tudták megakadályozni a franciák erőkoncentrációját.

A hadihelyzet jelentősebb változására még várni kellett. Ennek majd Napóleon katasztrofális oroszországi veresége valamint a leigázott Európa államainak lázadása után érkezett el az ideje.

---

¹⁶² Neillands 1995. 154. o.

Visszatérve Portugáliába, Wellington Freinedában állította fel főhadiszállását, ahol 1813 májusáig tartózkodott. A közel hat hónapos pihenő alatt megpróbálta újra rendbe szedni hadseregét. Általános hadparancsot adott ki, melyben dicsérte a sereg bátorságát, példás helytállását. Rávilágított viszont a visszavonulás utáni nyomorúságos helyzetére, felbomlott fegyelmére is. Olyan megoldást javasolt, melyben a tiszteket és az altiszteket tette felelőssé a csapatok viselkedéséért. Nekik kellett fegyelmet tartaniuk, gondoskodniuk a legénység élelmezéséről és jó ellátásáról, ügyelniük a katonák jó egészségére. Állandó gyakorlatoztatásokkal fenn kellett tartaniuk a csapatok harci értékét, morálját.¹⁶³ A parancs valamint az Angliából érkező zsold és utánpótlás hatására lassan helyreállt a rend és a fegyelem Wellington expedíciós hadseregében.

A Gordon Highlanderek Hill tábornok hadosztályának kötelékében a brit–portugál hadsereg jobbszárnyát alkották. A Coa déli folyásánál található, s gyógyfürdőjéről híres Baños nevű üdülőhelyen lettek télire beszállásolva. Itt rengeteg szállás volt, bőven jutott hely mindenkinek. Az ezred nagyon jó körülmények között töltötte téli hónapjait, mindenképp bőséges ellátásban részesült. Ennek hatására a katonák kiváló erőnlétnek és egészségi állapotnak örvendtek. Az ezredlétszám megközelítette az ezer főt.¹⁶⁴

A Grande Armée oroszországi vereségének következményeként Napóleon tovább csökkentette Spanyolországban állomásozó csapatainak létszámát. Soult marsallt tizenötezer katonával hazahívta. A félszigeti haderő főparancsnoka Jourdan marsall lett. A gyakorlatias Jourdan feladta az ország déli és északnyugati részét, mert nem rendelkezett elegendő katonával Galícia és Andalúzia megtartására. Az andalúziai hadsereget a Duero és a Tajo közé telepítették, a központi hadsereg egy hadosztálya pedig a galíciai határt őrizte. A portugáliai francia sereget szétszórták Burgos, Pamplona és Bilbao között. A Valladolid-ba visszahúzódtott Józsefnek a királyi gárdán kívül csupán kétezer katona állt rendelkezésére. József és Jourdan Salamanca felől várták Wellington támadását.¹⁶⁵

A szövetségesek brit–portugál hadserege három irányból és három oszlopban nyomult be Spanyolországba.¹⁶⁶ Wellington már áprilisban útnak indította Sir Thomas Graham altábornagyot észak felé, hogy Galíciában lépje át a portugál–spanyol határt. A hat teljes hadosztállyal rendelkező Graham május 16-ára átkelt a Tras dos Montesén, és leereszkedett a leóni síkságra. Onnan kelet felé indult, hogy meglepje a Wellington támadását délről váró franciákat.¹⁶⁷

Május 16-án a 92-esek is búcsút intettek Bañosnak, s Hill tábornok hadosztályának kötelékében elindultak, hogy újra összemérjék erejüket a franciákkal. Hill csapatai Fuentes de Oñorótól délre lépték át a spanyol határt, s azzal egy vonalban keltek át a Tormesen, hogy onnan Salamanca irányába vonuljanak.¹⁶⁸ A város közelében lévő Beajar mellett május 24-én letáboroztak, s Wellington további utasításaira vártak.¹⁶⁹

---

¹⁶³ Robertson 1842. 92–96. o.

¹⁶⁴ Uo. 99. o.

¹⁶⁵ Neillands 1995. 166–167. o.

¹⁶⁶ Robinson 1906. 286. o.

¹⁶⁷ Neillands 1995. 167–168. o.

¹⁶⁸ Robinson 1906. 287. o.

¹⁶⁹ Robertson 1842. 99. o.

Maga Wellington, seregének centrumával Ciudad Rodrigón keresztül ugyancsak Salamancába igyekezett. A várost elérve egyesítette erejét Hill csapataival, s rövid úton meghátrálásra kényszerítette a városban tartózkodó egyetlen francia hadosztályt.¹⁷⁰ A küzdelemben részt vevő Robertson őrmester szerint a franciák jó pozícióban várták az ő támadásukat, és keményen is harcoltak. Ám végül a túlerő legyőzte őket, és súlyos veszteségek után visszavonultak észak felé. A britek jelentős létszámú hadifoglyot ejtettek. Az akcióban tanúsított vitézségükért Wellington személyesen dicsérte meg a Gordon Highlandereket.¹⁷¹

Salamanca után Wellington Toro felé vette az irányt, s ezzel József és Jourdin várakozásának megfelelően cselekedett, akik eleve innen várták a herceg fő támadását. Annál nagyobb volt meglepetésük, mikor 1813. június 2-án Graham huszárai északnyugat felől megrohmozták a franciák jobbszárnyát Toro mögött. A francia lovasság fejvesztve menekült, s az egyik gyalogezred darabokra szakadt. A váratlan irányú és erejű támadás – Graham hat hadosztálya volt Wellington fő ütőereje – megtörte a franciák ellenállását, akik Palenciába vonultak vissza. Június 3-án a Salamanca felől érkező brit–portugál csapatok csatlakoztak Graham erőihez Torónál, ahol aztán az egész expedíciós hadsereg összpontosult.¹⁷²

Wellington most már teljes haderejével üldözőbe vette a visszavonuló franciákat. József és Jourdan Burgosba vonták össze a csapataikat. Mikor Wellington Burgos alá ért, s felkészült annak ostromára, a francia parancsnokok nem vállalták a város védelmét. József király június 12-én elhagyta Burgost. Másnap a franciák felrobbantották a várat, s az Ebro mögé vonultak vissza.¹⁷³ Abban reménykedtek, hogy a folyó vonalánál majd sikerül megállítaniuk Wellingtont. A brit főparancsnok azonban északnak fordult, s a francia jobbszárnyon túl, Puente Arenas és Rocamunda között átkelt csapataival az Ebrón.¹⁷⁴ Miután seregeit újból átkarolták, József visszahúzódott a Vitoriatól nyugatra eső síkságra, és felkészült az elkövetkező csatára. Június 19-én csatlakoztak erőihez a franciák portugáliai, andalúziai és középső hadseregei.¹⁷⁵ József és Jourdan most már elég erősnek érezték magukat ahhoz, hogy megütközzenek az Ebro bal partján dél felé vonuló brit–portugál–spanyol szövetséges hadsereggel.¹⁷⁶

Vitoria a La Puebla-hágó előtti, húsz kilométer hosszú és tizenhárom kilométer széles síkság keleti végén fekszik. A hágó átszeli mind a déli La Puebla-hegységet, mind az északi Monte Arratót. A burgosi út mellett erre kanyarog, s itt tör át a hegyeken a Zadorra-folyó is. A gyors folyású, de helyenként akár ötven méter széles folyón a völgyben kilenc híd ívelt keresztül.

A francia hadvezetés úgy vélekedett, hogy Wellington csakis a hágón hatolhat át, és minden bizonnyal frontális támadást indít a Vitoria felé vezető úton. A francia csapatok elhelyezkedését is ennek az előfeltevésnek az ismeretében érthetjük meg. A Vitoria felé

---

¹⁷⁰ Neillands 1995. 167. o.

¹⁷¹ Robertson 1842. 100. o.

¹⁷² Neillands 1995. 168. o.

¹⁷³ Robertson 1842. 101. o.

¹⁷⁴ Robinson 1906. 289. o.

¹⁷⁵ Neillands 1995. 168. o.

¹⁷⁶ Robinson 1906. 289. o.

vezető út déli oldalán, a La Puebla északi lejtőire erős lövészcsapatokat állítottak fel. Az utat az első védelmi vonalban Gazan tábornok andalúziai hadseregének három hadosztálya zárta el. Ők védték a naclaresi hidat is. A francia tartalékot egy másfél hadosztályból álló különítmény alkotta Arinez falutól délre. A második francia védelmi vonalat a Gomecha falutól északra felállított két, d'Erlon vezette hadosztály képezte. E hadosztályoknak kellett biztosítaniuk a Zadorrát Villadasnál, Tres Puentesnél és Mendozánál átívelő hidakat is. A harmadik védvonalat közvetlenül Vitoria előterében a Reille tábornoknak alárendelt portugáliai francia hadsereg két hadosztálya képezte. Nekik kellett biztosítaniuk a várost észak felől megközelítő bilbaói utat is. Az egyetlen visszavonulási útvonalat, mely a Salinas-hágón át vezetett kelet felé, egy kétes hűségű spanyol csapat őrizte.¹⁷⁷ A francia hadsereg összlétszáma hatvan- és hetvenezer fő között volt. Ezen kívül több mint százötven ágyúval rendelkeztek.¹⁷⁸

Wellington hadterve azonban különbözött a francia hadvezetés elképzeléseitől. Hadseregét négy erős oszlopra osztotta, melyek mindegyikének fontos szerepet szánt az ütközetben. A Sir Rowland Hill tábornok parancsnoksága alatt álló jobbszárnyhadtest azt a feladatot kapta, hogy a francia várakozásoknak megfelelően a La Puebla-hágón áthatolva támadja meg Gazan első védvonalát.¹⁷⁹ Ehhez nagyjából húszezer ember állt rendelkezésére. Saját hadosztályán kívül – melyhez a Gordon Highlanderek is tartoztak – ő parancsnokolt Morillo tábornok spanyol hadosztályának, egy portugál hadosztálynak valamint két lovasdandárnak is.¹⁸⁰ A szövetségesek balszárnyhadtestét Sir Thomas Graham tábornok vezette. Parancsnoksága alá az 1. és 5. brit hadosztályok, két portugál dandár és egy spanyol könnyűgyalog-dandár tartoztak. Grahamnek a bilbaói úton kellett Vitoria támadnia. Az ellenség visszavetését követően folytatnia kellett az átkaroló hadműveletet, hogy így vágja el a franciák visszavonulási útját a Salinas-hágó felé.¹⁸¹ Graham hadereje nagyjából azonos volt Hill tábornokéval, tehát hozzávetőlegesen húszezer főt tett ki.¹⁸²

Wellington centrumának jobbszárny-hadtestét személyesen irányította. E hadtestet a könnyűhadosztály és a 4. brit hadosztály alkotta, valamint négy lovasdandár. A gyalogosoknak a villodasi hídon kellett előrenyomulniuk d'Erlon hadosztályai ellen, míg a lovaságnak a gyalogságot megelőzve kellett a La Puebla-hágón áthatolniuk, ám a folyó északi partján mozogva, hogy aztán a villodasi és mendozai hidakra rontsanak.¹⁸³

A centrum balszárny-hadtestének Dalhousie earljének parancsnoksága alatt át kellett haladnia éjszaka a Monte Arrato zord bércein Vitoriatól északra. Ezt követően a mendozai híd elfoglalása és d'Erlon jobbszárnyának megtámadása lett volna a feladata. Ennek megvalósítására az earl saját 7. hadosztálya mellé megkapta Sir Thomas Picton 3. hadosztályát is.¹⁸⁴ A brit centrum jobb-, illetve balszárny-hadteste együttesen mintegy harmincezer főt számlált.¹⁸⁵

---

¹⁷⁷ Neillands 1995. 169. o.

¹⁷⁸ Robinson 1906. 290. o.

¹⁷⁹ Neillands 1995. 170. o.

¹⁸⁰ Robinson 1906. 292. o.

¹⁸¹ Neillands 1995. 170. o.

¹⁸² Robinson 1906. 293. o.

¹⁸³ Neillands 1995. 171. o.

¹⁸⁴ Uo. 170. o.

¹⁸⁵ Robinson 1906. 293. o.

Az 1813. június 21-én megívott vitoriai ütközetet Sir Rowland Hill tábornok jobbszárny-hadteste kezdte el, mikor a francia hadvezetés várakozásának megfelelően frontálisan benyomult a Vitoria előtti síkságra a La Puebla-hágón keresztül. Mielőtt behatolt volna a szorosba, Hill utasította Morillo tábornokot, hogy spanyol gyalogságát vezesse a La Puebla lejtőin várakozó francia lövészek ellen. Így biztosította a hágón átvonuló hadosztálya jobboldalát az esetleges támadással szemben. Baloldalról ilyen veszély nem fenyegette, hiszen onnan a Zadorra-folyó és a szövetséges brit-portugál csapatok nyújtottak védelmet. Morillo katonái és a francia lövészek között hamarosan élénk küzdelem bontakozott ki. Végül a könnyűgyalogos katonák döntötték el, hogy kié lesz a hegy, amikor Morillo spanyoljainak segítségére sietve szuronyrohammal üzték el onnan a franciákat. La Puebla biztosítása után Hill hadosztálya biztonságban átmasírozhatott a hágón.¹⁸⁶

A 92. ezred Gordon Highlanderei a 2. hadosztály kötelékében hangos dudaszó és dobpergés közepette vonultak át a La Puebla-szoroson. Szemben a védőállását felvett ellenséges csapatokkal, az egész brit hadosztály úgy közeledett a csataterre, mintha csak egyszerű katonai parádén venne részt.¹⁸⁷ A francia tüzérség lőtávolságán belülré érve Gazan tábornok több mint száz ágyúval lövette Hill hadosztályát. Az elsöprő erejű francia ágyútűzet a szövetségesek részéről csupán két régi spanyol ágyú viszonzta. Hill hadosztályának a súlyos veszteségeket okozó ágyútűz között kellett felsorakoznia a támadáshoz. Az előrenyomuló brit hadosztály a Vitoria felé vezető út és a La Puebla lejtői között húzódott szét. A francia vonalak megrohmozása nem ígérkezett könnyű feladatnak, mert Gazan csapatai igen erős védelmi pozíciókat foglaltak el egy nem túl meredek domb tetején. A vöröskabátosoknak emelkedőnek fölfelé kellett támadniuk, ha ki akarták vetni az ellenséget állásaiból. A franciák egy erős hadoszlopot küldtek a saját balszárnyuk meghosszabbítására, hogy meggyöngítsék, és minél jobban széthúzzák a britek vonalát. Ez az oszlop már a La Puebla lejtőin helyezkedett védelmi állásba. Mivel ez a hadmozdulat a támadó brit jobbszárny átkarolásának veszélyét hordozta magában, ennek semlegesítésére Hill tábornok a brit hadosztály balszárnyát képező Gordon Highlandereket – az 50. és 71. ezredekkel együtt – a jobbszárnyra helyezte át. Az aberdeenshire-i katonák egészen a La Puebla magaslatáig széthúzták Hill jobbszárnyát. Mivel a hegyoldal eléggé meredek volt, némi nehézséget jelentett ennek a hadmozdulatnak az ellenség szemé előtti kivitelezése. A parancsot azonban annak ellenére teljesítették, hogy a franciák az összes tüzérségükkel elkezdtek őket löni. A rájuk zúdított ágyútűzben az ezred érzékeny veszteségeket szenvedett.¹⁸⁸

Miután felkészültek a támadásra, az 50., 71. és a 92. gyalogezredből álló dandár megindult, és egy halálos sortűzet követően az ellenségre vetette magát. Az ádáz kézítésében a három ezred fokozatosan fölénybe került, ami a velük szemben álló francia balszárny megfutamodását eredményezte. Az előrenyomulás hatására az előzőleg szétvert brit könnyűgyalogosság néhány százada összeszedte magát, s az ő oldalukon újra felvette a harcot az ellenséggel. A csatának ebben a szakaszában, mely egészen délután öt óráig tartott, a 92-esek igen súlyos veszteségeket szenvedtek. Az ezred több mint száz embert veszített, melyből harmincan hősi halált haltak. A mellettük harcoló bajtárs ezredek vesz-

¹⁸⁶ Neillands 1995. 171. o.

¹⁸⁷ Robertson 1842. 102. o.

¹⁸⁸ Uo. 102–103. o.

teségei hasonlóan magasak voltak.¹⁸⁹ Legrosszabbul a 71-esek jártak, akik ezredesüket is elvesztették. Cadogan ezredes halálosan megsebesült a csatamezőn.¹⁹⁰

A Highlanderek támadását követően a harc áterjedt a Hill és Gazan tábornokok közötti harcmező minden részére. A britek nem tudták a franciákat visszavetni, mert Jourdan – aki meg volt róla győződve, hogy Hill előrenyomulása képezi Wellington fő támadási irányát – bevetette ellenük a Gazan csapatai mögött elhelyezett tartalékhadosztályait is. A harc lényeges területszerzés nélkül, szinte egy helyben folyt késő délutánig.¹⁹¹

Miközben Hill tábornok három hadosztálya – a 2. brit hadosztály, egy portugál hadosztály, valamint Morillo spanyol hadosztálya – a francia főerőkkel viaskodott, addig a harctér másik oldalán Wellington könnyűhadosztálya is akcióba lépett. A franciák által őrizetlenül hagyott Tres Puentes-i hídon Kempt dandártábornok keresztülvezette három zászlóalját, s megtámadta a franciák déli hadseregét.¹⁹² Kempt támadásával közel egy időben Sir Thomas Picton 3. hadosztálya megrohanta és elfoglalta a mendozai hidat, majd megtámadta d'Erlon csapatait. Eközben a britek 4. hadosztálya is átkelt a Tres Puentes-i hídon, s Picton 3. hadosztályának jobb oldalán bekapcsolódott a d'Erlon hadosztályai elleni harcba. A küzdelem itt is igen hevesen zajlott. A franciák – hasonlóan Gazan csapataihoz – igen kedvező védelmi állásokat foglaltak el, általában kisebb-nagyobb dombok tetején várták a brit támadásokat. A rohamozó brit–portugál csapatokat hátráltatta a rájuk zúdított heves ágyútűz, valamint a közéjük lőtt gránátok. Ezek nagyon súlyos veszteségeket okoztak a 95. és 43. brit, illetve a 17. portugál ezrednek.¹⁹³

A nehézségek ellenére a létszámfölényben lévő szövetségesek kivetették állásaikból a védekező franciákat, s meghátrálásra kényszerítették őket. Jourdannak nem állt módjában erősítést küldeni d'Erlon számára, tartalékai ugyanis elkeseredett szuronyharcot vívtak La Puebla magaslataiért a Gordon Highlanderekkel. József és Jourdan most jöttek csak rá, hogy Wellington megtévesztette őket, s Hill hadtestének frontális támadása elterelő hadművelet volt csupán.

D'Erlon hadosztályai visszavonulóban voltak, Gazan tábornok is kénytelen volt meghátrálni az immáron hátát fenyegető szövetséges csapatok elől. Délután öt óra körül Hill csapatainak legnagyobb meglepetésére, a velük szemben álló francia csapatok visszavonulót fűjtak, s lassan elkezdtek hátrálni. Majd a harctér más részein lezajló események hatására Gazan katonái egyre gyorsabban próbáltak kimenekülni az őket immáron harapófogóként körbeölelő szövetséges hadsereg egységei közül. Így a visszavonulás meneküléssé változott. Hill csapatai pedig elkezdték üldözni a menekülőket.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ Robertson 1842. 103–104. o.

¹⁹⁰ Cadogan ezredes volt az egész 50., 71. és 92. gyalogezred alkotta dandár parancsnoka. A csata aránylag korai szakaszában bekövetkezett halála miatt Stewart tábornok a Gordon Highlanderek ezredparancsnokát, Sir John Cameron Fassiefern ezredest léptette elő az egész dandár felelős vezetőjévé. Cameron ezredes tehát dandárparancsnokként, a három bajtárs ezred élén harcolta végig a vitoriai csatát. Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Heights of Maya, 22nd July 1813. GHRM [PB42]

¹⁹¹ Robertson 1842. 104. o.

¹⁹² Neillands 1995. 172. o.

¹⁹³ A letter of Ensign George Hennell, 43rd (Monmouthshire) Regiment of Foot, 29th June 1813. In: Soldiers at War 2001. 400. o.

¹⁹⁴ Robertson 1842. 104. o.

Mivel az északi úton érkező Sir Thomas Graham tábornok lezárta a Bayonne és Bilbao felé vezető utakat, a menekülő francia csapatok a Pamplonába vezető silány ösvényekre szorultak. Felfordult szekerek és elhagyott ágyúk között próbálták menteni életüket.¹⁹⁵ Az ellenséget üldöző brit lovasság és a spanyol gerillák előrerohantak és összekeveredtek a menekülő franciákkal. A kimerült gyalogezredek viszont inkább valami élelem után néztek, mert már napok óta éheztek. Szerencsére a franciák hagytak maguk után elég élelmiszert is, így a Gordon Highlanderek végre-valahára kenyeret és sonkát ehttek.¹⁹⁶ A zsákmányolt konyakból viszont tilos volt fogyasztaniuk.¹⁹⁷

A szövetségesek totális vereséget mértek a franciákra. Wellingtonnak ez a győzelme a félszigeten aratott legfényesebb diadalának számít. A brit–portugál–spanyol csapatok rengeteg zsákmányhoz jutottak. A francia hadsereg teljes pénztára, s minden, amit a franciák hét év alatt összeraboltak, most a győztes csapatok zsákmánya lett. Közel kétszáz ágyú került brit kézre, de ahogy Robertson őrmester viccesen megjegyzi: „két ágyújuk még biztosan maradt [a franciáknak], mert amikor a dandárunk üldözte őket Pamplona felé, azokkal löttek ránk.”¹⁹⁸

A franciák vesztesége halottakban és sebesültekben mintegy hétezer fő volt, s körülbelül ezer ember került brit hadifogságba. A szövetséges csapatok összvesztesége valamivel meghaladta az ötezer főt. Ezek tíz százaléka spanyol, húsz százaléka pedig portugál csapatok soraiból került ki. Az ütközet legnehezebb frontján vívott harcokban a 92-esek vesztesége minden bizonnyal jelentős volt, de pontos adatokkal nem rendelkezünk.¹⁹⁹ A csatában mutatott bátor helytállásukért a Gordon Highlanderek ezredlobogójára felkerülhetett a „Vitoria” felirat is.

A vitoriai csata után a francia csapatok visszavonultak Franciaország felé. Végül csak San Sebastián jól megerősített kikötővárosa illetve a Roncesvalles-i-hágó déli kijáratát őrző Pamplona városa maradt a francia uralom két utolsó bástyája Spanyolországban.²⁰⁰ Július elején Wellington Sir Thomas Graham tábornokot San Sebastián ostromára küldte, míg ő maga Pamplonát vette ostromzár alá, s ugyanakkor megvédelte a spanyol határt is egy esetleges francia betörés ellen.

A csata másnapján a Gordon Highlanderek is elindultak Pamplona felé. 1813. június 27-én pillantották meg a város falait, s már másnapra ostromzár alá vették azt. Július 3-án az 50., 71. és 92. ezredekben álló dandár kivált Hill 2. hadosztályának a kötelékéből, és a francia határhoz közeli Maya-hágóhoz vonult. Menet közben katonái folyamatos harcban álltak a visszavonuló ellenség utóvédjeivel. Elizondo térségében a franciák svájci csapataival kerültek szembe, akik a britekhez hasonlóan vörös uniformist viseltek. Ez először

---

¹⁹⁵ Neillands 1995. 173. o.

¹⁹⁶ Robertson 1842. 105. o.

¹⁹⁷ A letter of Ensign George Hennell, 43rd (Monmouthshire) Regiment of Foot, 29th June 1813. In: Soldiers at War 2001. 403. o.

¹⁹⁸ Robertson 1842. 105. o.

¹⁹⁹ Az ezred veszteségére vonatkozó adatok annyira különböznek egymástól és ellentmondanak egymásnak, hogy ezeket nem tudtam egymással egyeztetni. Pl.: Robertson szerint a csata korai szakaszában már harminc halottja és számos sebesülte volt az ezrednek. Ezzel szemben Greenhill azt írja, hogy az ezred összvesztesége az ütközet folyamán mindössze húsz fő volt. Ebből öten haltak hősi halált. Robertson 1842. 104. o.; Greenhill Gardyne 1901. 285. o.

²⁰⁰ Neillands 1995. 175. o.

zavarba hozta az aberdeenshire-i katonákat, akik a svájci gárdistákat saját csapataiknak vélték, de aztán egy szuronyrohamot követően kiverték őket Elizondóból.²⁰¹

A hegyek között annyira bizonytalanok voltak a viszonyok, hogy néha saját csapataikban tettek kárt. Erre a legdurvább példa az volt, mikor az 50. ezred katonái megöltek és megsebesítettek egy jó tucatnyi portugál lövészt, akik Pamplónában csatlakoztak a dandárhoz.²⁰²

A dandár a Maya-hágónál vette fel új állásait, mivel ennél jobb helyet el sem tudtak volna képzelni az ellenség szemmel tartására. Ráláttak Franciaországra és az Amotz faluban alattuk elhelyezkedő francia csapatokra. Gyönyörű kilátásuk nyílt a Biscayai öbölre, ahol a Királyi Haditengerészet büszke flottájában gyönyörködhetek.²⁰³

Napóleon azonban már július elején megparancsolta Soult marsallnak, hogy szilárdítsa meg a franciák helyzetét Spanyolországban, valamint mentse fel Pamplona és San Sebastián városokat. Soult július 12-én megérkezett Bayonne-ba, s haladéktalanul hozzálátott a Vitoria után Franciaországba menekült három sereg szétszórta alegységeinek újjászervezéséhez. Élelemmel és ruházattal látta el a katonákat, valamint rendszeres gyakorlatozással és kiképzéssel újra hadrafoghatóvá tette őket. Ennek köszönhetően alig egy-két hét alatt igazi, erős haderőre tett szert. Csapatainak összlétszáma megközelítette a nyolcvanezer főt. Tüzérséggel azonban alig rendelkezett, lovassága is csupán hétezer rosszul felszerelt könnyű- és nehézlovasból állt. Mivel azonban a Pireneusok hegyes terepén a gyalogság volt a döntő fegyvernem, Soult bizakodóan gondolt az előtte álló harcokra, s július 25-én elkezdődött a Pireneusokért folyó csata.²⁰⁴

A franciák kettős támadással szerették volna szétverni a Pamplona körüli blokádot. A terv szerint egyrészlől d'Erlon tábornok hadteste támadást indít a Maya-hágót védő 2. brit hadosztály ellen – ennek kötelékében harcoltak a Gordon Highlanderek is –, s azt legyőzve nyomult volna déli irányban Pamplona felé. Másrészlől Clausel és Reille tábornokok hadtesteinek kellett volna St. Jean Pied-de-Portból kiindulva megtámadniuk a Roncesvallesi-hágót biztosító Sir Lowry Cole 4. brit hadosztályát, s azt megfutamítva északkeleti irányból megközelíteni Pamplona városát. 1813. július 25-én mindkét támadás meglepte Wellingtont. A brit főparancsnok ugyanis meg volt győződve arról, hogy Soult a part mentén fog San Sebastián felé vonulni a Graham által ostromolt város felmentésére.

Ezzel szemben a francia terv szerint d'Erlon hadteste megtámadta a Maya-hágót védő 2. brit hadosztályt, s véres csata vette kezdetét az átjáró birtokáért. Cameron ezredestől tudjuk, hogy a szorost mindössze három ezer brit katona védte legalább tizenötezer támadó francia ellenében. A Wellington által segítségükre küldött felmentő sereg csak napnyugta előtt érkezett meg hozzájuk, de addigra már fel kellett adniuk a Maya-hágón lévő állásaikat. A Cameron ezredes vezette dandár bátran harcolt, de a túlerő elől kénytelen volt meghátrálni, s a Maya-szorostól délre fekvő Elizondo faluban felvenni új védelmi állását. Ekkor megérkezett a Wellington által küldött erősítés, a 7. brit hadosztály. Itt erős

²⁰¹ Robertson 1842. 106. o.

²⁰² Uo. 107. o.

²⁰³ Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War. Heights of Maya, 22nd July 1813. GHRM [PB42]

²⁰⁴ Neillands 1995. 177. o.

védelmi vonalat alkottak, s a heves francia támadások ellenére is tudták azt tartani. A Maya-hágóért folyó csatában a 92. ezred huszonegy tisztet veszített. A sebesültek között volt maga az ezredes is. Cameron comblövést kapott, s mikor kilótték alóla a lovát mindkét könyökén súlyos zúzódásokat szenvedett.²⁰⁵ Az ezredest elszállították a csatáról. Helyette az egyetlen harc képes és sértetlen tiszt, Seton kapitány lett.²⁰⁶

Az egész napos harcokban Hill hadosztálya ezeröttszáz embert veszített halottakban és sebesültekben. Ebből a 92-esek részesedése négyszáz fő volt, s ez is jelzi, milyen aktívan vettek részt a Gordon Highlanderek a Maya-hágóért folyó harcokban.²⁰⁷

Ezzel párhuzamosan a Roncesvallest védő Lowry Cole tábornokot is erős francia támadás érte, ami több órás kemény harc után a britek visszavonulását eredményezte. Cole a tőle pár kilométerrel délre elhelyezkedő Sir Thomas Picton 3. hadosztályához vezette vissza csapatait. Itt a két hadosztály együtt nézhetett szembe a várható támadással, de a Roncesvallesi-hágó megnyílt a francia előrenyomulás előtt, ami az egész szövetséges hadsereg hadászati és harcászati terveit megváltoztatta. Hill tábornoknak vissza kellett vonnia erőit Elizondóból, ha nem akarta csapatai hátát veszélyeztetni a másik fronton bekövetkező francia siker esetén. Így július 27-én megkezdődött Hill 2. hadosztályának és a 7. hadosztálynak a visszavonulása Pamplona felé. Az utóvéd végig harcban állt a franciák előőrseivel. Estére elérték a Pamplónától öt kilométerrel északkeletre fekvő Sorauren falut, ahol már várta őket a 3., 4. és 6. brit hadosztály. Wellington itt szándékozott megállítani Soult előrenyomulását.²⁰⁸

Mivel a szemben álló felek egészen július 30-ig csupán farkasszemet néztek egymással,²⁰⁹ a Gordon Highlandereknek volt végre két napjuk, hogy egy kicsit pihenjenek, s új erőre kapjanak.²¹⁰ Július 30-án viszont Soult támadást indított, s egy egész napos kemény csatában sikerült is elfoglalniuk Sorauren faluját. A Gordon Highlanderek a nagy túlerő elől kénytelenek voltak a hegyoldal magas szikláin menedéket keresni. A sziklára való menekülés közben a franciák foglyul ejtettek egy egész századot az ezredből. Őket pár nap múlva sikerült kiszabadítaniuk. A sziklák tetejéről a skót katonák ráláttak Pamplona városára, ahol az ostromlott franciák Soult marsall felmentő seregét várták.²¹¹

Sorauren elfoglalása ellenére a brit–portugál csapatok megállították a francia előrenyomulást, megakadályozták, hogy Soult marsall felmentse az ostromlott várost és szétzúzza a szövetséges ostromgyűrűt. Mivel a helyzet így alakult, Soult úgy döntött, hogy seregét észak felé viszi és felmenti San Sebastánt.²¹²

Mikor a franciák megkezdtek északi irányú visszavonulásukat, Wellington csapatai rögtön a nyomukba eredtek. Először le kellett győzniük a Sorauren őrizetére otthagyt két francia hadosztályt. Ezek bátran védték a falut, s fedezték a főszereg visszavonulását.

---

²⁰⁵ Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Gulinan near [...] 3 leagues from Pamplona, 28th July 1813. GHRM [PB42]

²⁰⁶ Memoir, 60. o.

²⁰⁷ Robertson 1842. 110–111. o.

²⁰⁸ Neillands 1995. 180. o.

²⁰⁹ Greenhill Gardyne 1901. 302. o.

²¹⁰ Robertson 1842. 111. o.

²¹¹ Uo. 112. o.

²¹² Neillands 1995. 180. o.

A 92-esek is részt vettek Sorauren visszavételében, s kemény harcokat vívtak a védekező császári csapatokkal. Zászlóaljanként kellett őket megrohamozni, és igencsak komoly veszteségeket szenvedtek, mire sikerült megtörni az ellenség ellenállását. Az ezred veszteségei oly súlyosak voltak, hogy nem maradt tiszt közöttük, csak szárnysegéd. Az őrmesterek közül is csak hárman maradtak harcképesek, az ezred összlétszáma pedig száz főre csökkent. Ekkora veszteségek mellett az őrmesterek vették át feljebbvalóik feladatát, s ők vezették a rohamokat. Az ő feladatukat a megmaradt négy tizedes látta el. Miután visszafoglalták a falut, a szövetséges hadsereg megkezdte Soult üldözését. A Gordon Highlanderek maradékai régi helyükön maradtak, s nekiláttak a sebesültek összegyűjtésének.²¹³

Miközben Soult marsall az üldöző Wellington elől visszavonta csapatait Franciaország területére, a 92-esek visszatértek a Maya-hágóhoz, ahol a 6. brit hadosztály kötelekébe helyezték őket. Pár nap múlva az egész hadosztályt a Roncesvallesi-hágóhoz vezényelték, ahol november 8-ig maradtak. Feladatuk itt az volt, hogy amíg az expedíciós haderő zöme a Bidassoa és a Nivelle mentén harcol, addig biztosítsák a spanyol–francia határt a St. Jean Pied-de-Portban állomásozó francia csapatokkal szemben. Szeptember 17-én a franciák megpróbálták elfoglalni a brit állásokat, de rövid küzdelem után visszaverték őket. Ezt követően a határnak ezen a szakaszán csend honolt. Annál is inkább, mert október elején akkora hó esett le, amekkorát Skóciában még soha nem láttak.²¹⁴ Ebben a nagy hóban a tűzérségüket is csak úgy tudták mozgatni, hogy az ágyúkat előzőleg kivágott, kivájt belsejű hatalmas fatörzsekbe helyezték bele, s úgy csúsztatták azokat a havon.²¹⁵ A nagy hidegben többen meg is fagytak, de legalább az ellenség nem zaklatta őket. November 8-án visszatértek a Maya-hágóhoz, ahol fel kellett készülniük a Franciaországba történő behatolásra. Habár ekkor a felépült sebesültek közül többen is visszatértek az ezredhez, az eddigi hatalmas veszteségeket nem tudták pótolni.²¹⁶

November 10-én Wellington megindította általános támadását a franciák Nivellefolyóra támaszkodó második védelmi vonala ellen. Ebben a hatalmas hadműveletben a Gordon Highlandereknek az a feladat jutott osztályrészül, hogy a 6. brit hadosztály kötelekében, Sir Rowland Hill tábornok parancsnoksága alatt, a 2. brit hadosztállyal együtt a Maya-hágó felől nyomuljanak északi irányban előre a Nivelle jobb partján.²¹⁷ Eközben csapást kellett mérniük a Nive és Nivelle között szétszóródott, d'Erlon vezette francia csapatokra. Így a védelmi vonalaik mögé bújt franciák hátába kerülhettek, ami az előkészített állásaik elhagyására kényszerítette volna őket.²¹⁸

Mikor a kitűzött időpontban Hill csapatai megkezdték az előrenyomulást, Morillo tábornok spanyoljai alkották az elővédet. Az 50., 71. és a 92. ezred alkotta dandár közvet-

---

²¹³ Robertson 1842. 113. o.

²¹⁴ Uo. 115. o.

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ Uo. 116. o.

²¹⁷ A hadművelet lényege az volt, hogy amíg a Királyi Haditengerészet hajói, valamint a Sir John Hope tábornok vezette 1. és 4. hadosztályok színlelt támadást hajtanak végre St. Jean de Luz térségében, addig Beresford tábornok húszezer katonája élén frontális támadást indít a francia vonalak ellen a Sarre és a Nivelle közötti keskeny szakaszon. Áttörve a védelmi állásokat, a brit hadseregnek gyorsan északi irányba kellett fordulnia, hogy a franciák hátába kerülhessen, s átkarolhassa Soult vonalát. Neillands 1995. 205. o.

²¹⁸ Uo. 205. o.

lenül Morillo spanyol hadosztálya mögött, szorosan azok hátában nyomult előre. Gyorsan elérték és elfoglalták Amotz faluját, ahol rengeteg hadifoglyot ejtettek. Ezt követően a franciák egy erős különítményt küldtek, amely megtámadta a faluban lévő brit erőket és hosszú küzdelemben végül kiszabadította a fogságba esett franciákat, majd valamenynyien visszavonultak Bayonne-ba. Soult marsall egész haderejével a Nive-re támaszkodó harmadik védelmi vonal mögé vonult vissza.²¹⁹

Ekkor azonban a természet közbeszólt, s közel egy hónapig lehetetlenné tett bármiféle jelentősebb hadműveletet. November 11-én az időjárás megváltozott. A heves esőzések a Pireneusok előhegyeit és az amúgy is rossz minőségű utakat mocsaras, lápos útvesszőkké változtatták. A francia és a brit–portugál seregek a Nive két oldaláról néztek farkasszemet egymással. Mozdulni azonban egyik fél sem mozdult.²²⁰

A Gordon Highlandereknek a Nive két partján elhelyezkedő Cambo faluban kellett biztosítaniuk a frontvonalat. November 18-án foglalták el a falunak a Nive jobbpartján fekvő részét. A visszavonuló franciák felrobbantották a falu egyetlen hídját, a helybéli lakossággal pedig elhittették, hogy a brit katonák megölnék mindenkit, akit a faluban találnak. Ezért az egész dandár egy elhagyott, üres faluba vonult be. A szemben álló felek mind a két parton megerősítették pozícióikat, s örködtek a gázlóknál, nehogy egy váratlan támadással meglepjék őket a túlsó oldalról. A franciák minden nap gyakorlatoztak, és esténként francia katonazenétől volt hangos a környék. November 27-én egy egyenesen az anyaországból érkező, kétszáz fős skót különítmény csatlakozott a 92-esekhez. A kedvező alkalomra váró britek december 9-én megfelelőnek találták az alkalmat egy váratlan akcióra, s fényes nappal megindították támadásukat a gázlókon keresztül. A támadást éjszaka, vagy hajnalban váró franciák annyira nem voltak felkészülve a harcra, hogy ellenállást alig fejtettek ki. Mikor a skótszoknyás és vöröskabátos Highlanderek feltartóztathatatlanul és féktelen vadsággal rájuk vetették magukat, hirtelen azt sem tudták, merre szaladjanak. A 92-esek számos hadifoglyot ejtettek. Akik pedig megmenekültek a fogságtól vagy a skót bajonettektől, azok St. Jean Pied-de-Port felé futottak, mert a Bayonne-ba vezető utat elzárták előlük.²²¹

Cambo elfoglalását követően a 92-eseket Bayonne-ba rendelték. Itt érte az ezredet a Soult marsall által december 13-án indított támadás. Soult hatalmas túlerővel rendelkezett. Hat teljes hadosztállyal támadta a Nive jobbpartján mindössze tizennégyezer emberből álló 2. brit hadosztályt.²²² A Gordon Highlanderek Hill arcvonalának balszárnyán helyezkedtek el. A franciák heves tüzérségi zárótűzzel kezdték a csatát. A bayonne-i ágyúk megállás nélkül lötték a velük szemben álló briteket, s meglehetősen nagy veszteségeket okoztak nekik. A tüzérség bevezetőjét a francia gyalogság általános rohama követte. Ekkor véres és kegyetlen kézitusa vette kezdetét, melyben mindkét fél rengeteg embert veszített. A britek azonban tartották állásaikat, s a franciák nem tudták kierőszoKolni az áttörést. Az ellenség visszaverése után Hill tábornok megparancsolta az 50., 71. és 92. ezredek alkotta dandárnak, hogy a balszárnyon indítsanak ellentámadást, s zúzzák szét a velük szemben álló francia csapatokat. A rohamot személyesen Cameron ezredes

---

²¹⁹ Robertson 1842. 117. o.

²²⁰ Neillands 1995. 206. o.

²²¹ Robertson 1842. 120. o.

²²² Neillands 1995. 207. o.

vezette, aki miután kilőtték alóla lovát,²²³ gyalogosan állt támadó katonái élére. A dandár rohamát segítették a brit jobbszárny által az út bal oldalára leadott sortűzek, amelyek a támadó balszárny jobb oldalát fedezték. A 92-esek feltartóztathatatlan rohama következtében a franciák vonala megingott, majd átszakadt. Ez volt az a pillanat, amikor az egész hadosztály általános rohamra indult. A franciák nem tudták feltartóztatni a támadó vörös áradatot, ezért fejvesztve menekültek vissza a biztonságot nyújtó Bayonne falai mögé.²²⁴

Ebben a Bayonne falai alatt vívott véres csatában Hill tábornok hadosztálya ezerhét-száz főt veszített halottakban és sebesültekben.²²⁵ A 92. ezred vesztesége százhetvennyolc fő volt, melyből három tiszt és huszonhét közlegény életét veszítette. A sebesültek száma a tisztek részéről tizenegy fő volt, a legénység részéről pedig százharminché.²²⁶ A franciák vesztesége több mint hatezer fő volt halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban.²²⁷ Az ütközet végén Wellington herceg személyesen dicsérte meg az ezredet, és dupla adag rumot adott a legénységnek.²²⁸

A Pireneusokért vívott csatában és a Bayonne melletti ütközetben nyújtott kimagasló teljesítményükért a Gordon Highlanderek ezredlobogójukra tűzhatték a „Pyrenee” és a „Nive” feliratokat is.

1813-ban már újabb katonai hadműveletekre nem került sor. A szövetséges brit–portugál–spanyol hadsereg már Franciaország földjét taposta, amire évszázadok óta nem volt példa. A végső győzelemre azonban még várniuk kellett a szövetségeseknek.

Bayonne-tól Toulouse-ig, avagy az utolsó katonai akciók 1814-ben

1814 februárjának közepéig nyugalom honolt a déli fronton. Mivel a lipcei vereség után hazatérő Napóleon utasította Soult-t, hogy küldjön neki két gyalogoshadosztályt egy lovashadosztályt és öt tüzérszázaljat Párizsba, a Wellingtonnal szembenező marsall helyzete egyre nehezebbé vált. Ezen felül, hogy tovább nehezítsék Soult dolgát, egyetlen tartalékát, az olasz dandárt Itáliába küldték az osztrákok ellen, a még neki szolgáló spanyolok utolsó dandárját pedig, mint megbízhatatlant, szélnek eresztették. A csapatelvonások következtében Wellington hatvanezer első osztályú brit, portugál, spanyol és hannoveri katonájával szemben Soult marsallnak alig negyvenezer francia katonája maradt. Miután január közepén az osztrákok, a poroszok és az oroszok előzőnlőtték Franciaországot, február 13-án Wellington is folytatta offenzíváját.²²⁹

---

²²³ A halálos lövést kapott ló maga alá temette Cameron ezredet, aki mozdulni sem tudott a súlyos test alatt. Szerencsére azonban egyik tizedese látta az esetet, és kihúzza parancsnokát az elpusztult állat alól. Az ezredes ezt követően késedelem nélkül csapatai élére állt, s gyalogosan vezette azokat rohamra. Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Heights near Bayonne, 15th Dec. 1813. GHRM [PB42]

²²⁴ Robertson 1842. 122. o.

²²⁵ Neillands 1995. 207. o.

²²⁶ Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Heights near Bayonne, 15th Dec. 1813. GHRM [PB42]

²²⁷ Neillands 1995. 207. o.

²²⁸ Robertson 1842. 122. o.

²²⁹ Neillands 1995. 207–208. o.

Wellington három részre osztotta hadseregét. Beresford tábornokot öt hadosztály élén Bordeaux ellen küldte, Hope tábornokot hátrahagyta Bayonne ostromára, ő maga pedig serege megmaradó részével a visszavonuló Soult marsall után vetette magát. Az üldöző szövetséges hadseregen belül Hill tábornok 2. brit hadosztálya, egy portugál hadosztály, valamint Morillo tábornok spanyol hadosztálya kapta azt a feladatot, hogy karolják át a Pireneusok előhegyei mentén visszavonuló, s a különböző folyók mentén védekező állásokat kiépíteni igyekvő francia hadsereg déli szárnyát.²³⁰

Soult hadserege a Bayonne–Toulouse útvonalon vonult vissza. Az üldöző csapatoktól zavarva sehol sem tudtak stabil, hosszabb távú kintásra alkalmas védelmi pozíciót kiépíteni. A forrásokból általánosságban azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az esetek nagy részében a védelmi állást felvett francia csapatok a szövetséges brit–portugál–spanyol támadások után, rövid harcot követően visszavonultak. A halottak és sebesültek aránylag csekély száma arra enged következtetni, hogy a francia katonákból már hiányzott az eltökéltség a végsőig való kintásra, ellenségeik minden áron való feltartóztatására. A több évtizedes szakadatlan háborúskodásba és az utolsó esztendő kudarcaiba már az oly büszke és harcedzett franciák is belefáradtak. Ez lehet a magyarázata annak, hogy Robertson őrmester a felszerelésüket és fegyvereiket eldobáló katonák menekülését tipikus francia szokásként említi.²³¹

A 92. gyalogezred Gordon Highlanderei Hill tábornok 2. brit hadosztályának kötelékében vettek részt Soult csapatainak üldözésében. 1814-ben először február 14–15-én keveredtek harcba a franciákkal. Soult csapatai a Pireneusok lábánál és a Garces-folyó mellett elhelyezkedő St. Polias faluban vették fel védelmi állásaikat. Miután a tizenhat ágyúval rendelkező 2. hadosztály egy erős ágyútűzzel meggyengítette a tüzérséggel nem rendelkező franciák állásait, a Gordon Highlanderek rohamra indultak a francia csapatok ellen. A szemtanú szerint pár sorozat kölcsönös sortűzet követően a franciák már nem várták meg a szuronyrohamot, hanem a kegyetlen kezítusa helyett inkább a visszavonulást választották.²³² Eközben Soult csapatai felrobbantották a Garces-folyót átszelő hidat, így némi egérfutat nyertek. Február 17-én azonban a szövetségeseik utolérték a menekülő franciákat. A Gave-de-Pow keleti partján elhelyezkedő Ariverita vagy Arriverete faluban²³³ Hill hadosztálya újra rátalált a keresett ellenség utóvédjeire, s rátámadt azokra. A franciák itt is felrobbantották az egyetlen hidat, de ezúttal nem tudták megállítani a brit hadosztályt. Erős tüzérségi tüzet követően maga Wellington hercege küldte rohamra a 92-eseket. A Ca-meron ezredes vezette Gordon Highlanderek a falutól nem messze találtak egy alkalmas gázlót a folyón, amelyen észrevétlenül átkelve megközelíthették a települést. Az ezredparancsnok levele szerint Arriverete megrohamozásakor a Gordon Highlanderek két francia ezredet vertek szét és futamítottak meg.²³⁴ Ezt a hőstettet

---

²³⁰ Neillands 1995. 208. o.

²³¹ Robertson 1842. 127. o.

²³² Uo.

²³³ A falucska nevét nem tudjuk pontosan. Robertson őrmester Ariverita néven említi emlékirataiban, ezzel szemben Cameron ezredes Arrivereteként írja apjának küldött levelében. Robertson 1842. 127. o.; Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Line of the river A[...], 4th March 1814. GHRM [PB42]

²³⁴ Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Line of the river A[...] 4th March 1814. GHRM [PB42]

Robertson őrmester is megerősíti naplójában.²³⁵ A faluból kivert franciák a közelben lévő erdő szélén újra felálltak, s megpróbálkoztak ellentámadást intézni a 92-esek ellen. A túl-erőben lévő franciák támadását a skót katonáknak csak a segítségükre küldött 14. könnyűdragonyosokkal együtt sikerült visszaverni. Végül a francia csapatok meghátráltak. A harcokban az ezred csekély veszteségeket szenvedett.²³⁶

Miután egy napot pihentek, s rendbehozták a franciák által tönkretett hidat, a szövetségesek folytatták a császári csapatok üldözését. Salvoterea térségébe érve, Soult csapatai harc nélkül továbbvonultak Toulouse felé. A brit–portugál–spanyol csapatok 24-ig maradtak itt, majd Orthes térségébe vonultak, ahol Soult csapatai már harcra készen várták őket. Orthes városa az Adour parján fekszik, melynek keleti partján a franciák tüzér-séggel támogatott és mellvéddel védett védelmi pozíciót vettek fel. Wellington seregé-nek zömével a város alatt kelt át a sekély folyón. Hill hadosztálya ezzel szemben a város fölötti mélyebb részeken gázolt át az Adour túlsópartjára.²³⁷ Így Soult csapatait ismét átka-rolták és két oldalról fenyegették a szövetségesek. Felismerve hadserege előnytelen helyzetét, Soultnak elég volt egy mindenre elszánt brit szuronyroham ahhoz, hogy pa-rancsot adjon a visszavonulásra.²³⁸ Az ütközet egyik legörömtelibb pillanata az volt az aberdeenshire-i ezred legényei számára, mikor a csata forgatagában találkoztak felvidéki testvérezeideikkel, a 42. (Black Watch), és a 79. (Cameron Highlanders) ezredekkel. Ro-bertson visszaemlékezései szerint a dicsőséges közös roham után Őlordsága megengedte, hogy a felvidéki bajtársak egymás mellé táborozzanak le éjszakára. Így sokat tudtak be-szélgetni.²³⁹

Legközelebb március 2-án csaptak össze a franciákkal. Aire város mellett egy ellen-séges oszlop erős védelmi pozícióba ásta be magát egy kisebb domb tetején. Hill tábor-nok először egy portugál dandárt küldött a császáriak ellen, de miután azok többször is visszaverték a szerencsétlen portugálokat, a tábornok úgy döntött, hogy az 50., 71. és 92. ezredek alkotta 1. dandárt küldi a domb elfoglalására. A támadást az 50. ezred parancs-noka, Sir William Stewart vezette. Súlyos harcok árán ugyan, de a domb rövidesen a vöröskabátosok kezére került. Ahogy Robertson feljegyezte: „Habár az ellenség pusztító, és gyilkos sortűzeket zúdított ránk, hamarosan rájött, hogy most nem portugálokkal és spanyolokkal van dolga, hanem brit csapatokkal. Ezt felismerve, amilyen gyorsan csak tudtak, elmenekültek.”²⁴⁰ A domb elfoglalását követően Hill tábornok figyelmét felhív-ták Sir Nathanael Peacock ezredesre, aki az akcióban nem tanúsított megfelelő bátorsá-got. Űgyét később kivizsgálták, majd dicstelenül elbocsátották a szolgálatból. Robertson

---

²³⁵ Robertson 1842. 127. o.

²³⁶ Habár Cameron ezredes és Robertson őrmester adatai nem egyeznek meg pontosan, mindketten igen elenyészőnek írják a veszteségeket. Robertson szerint egy halottja és kettő sebesültje volt az ezrednek. Cameron ezzel ellentétben mindössze négy sebesültet említ. Robertson 1842. 128. o., és Letters written by Colonel Cameron of Fassiefern to his father during The Peninsular War, Line of the river A[...], 4th March 1814. GHRM [PB42]

²³⁷ Robertson 1842. 128–130. o.

²³⁸ Soult marsall fel volt készülve a folyó sekélyebb részein átkelő ellenség fogadására, de teljesen váratlanul érte Hill hadosztályának támadása a folyó mélyebb mederrészei felől. Wellingtonnak ez a képessége volt az, amely Napóleon tehetséges marsalljai fölé emelte őt. Mindig elő tudott lépni egy olyan trükkel, hadicsellel, amellyel ellenfeleit meglepve a maga javára dönthette el az ütközetet.

²³⁹ Robertson 1842. 130. o.

²⁴⁰ Uo. 131. o.

örmester szerint a büntetés jó hatással volt a katonák moráljára, mert megmutatta, hogy a brit hadseregben a gyávaság a magasabb rangú személyek esetében sem tolerálható.²⁴¹

A domb elfoglalása után Hill hadosztálya bevonult Aire városába, ahol a magisztrátusok köszöntötték a szövetséges hadsereget. A hadosztály kötelékében a 92-esek nyolc napig Aire-ben maradtak, ahol rendbeszedték és kipihenték magukat. Március 11-én a 2. hadosztály elindult, hogy szembeszálljon a tőlük tizenhat kilométerre lévő Garlanban gyülekező ellenséges csapatokkal. Azonban Garlandba érve a britek már csak az üres várost találták. A franciák nem vállalták a harcot, s még a vöröskabátosok megérkezete előtt kivonultak Garlandból. A szövetségesek követték a visszavonuló császári csapatokat, de egészen március 21-ig nem nyílt módjuk megütközni velük. Ekkor a franciák Tarbesbe értek, s úgy döntöttek, tesznek még egy próbát az üldözők megállítására. Március 21-e azonban a dicsőséges abu-kíri csata tizenharmadik évfordulója volt, amit Hill tábornok legényei egy újabb győzelemmel szerettek volna megünnepelni. Ezért a vöröskabátosok démonokként vetették rá magukat ellenségeikre.²⁴² A franciák nem tudtak ellenállni ennek a gyilkos és fergetes rohamnak, így inkább a menekülést választották. Ezek után Soult abbahagyta a terephadműveleteket, s seregét Toulouse falain belülré összpontosította.²⁴³

Wellington március 27-én megkezdte Toulouse körülrését. A hercegnek nem állt szándékában megrohamozni az erősen erődített várost, melynek negyvenkétezer fős hadserege, saját helyőrsége és nagyszámú tüzérsége volt, de úgy vélte, tehet olyan hadmozdulatokat, amellyel Soult-t visszavonulásra bírja. Úgy döntött, hogy amíg Hill tábornok a Garrone-folyó jobb partján lévő St. Cyprian nevű előváros ellen indít színlelt támadást, s Picton tábornok 3. hadosztálya a város északi részén található Canal du Midi hídjai ellen vezet elterelő hadműveletet, addig Beresford tábornok négy hadosztállyal elfoglalja a folyó bal partján fekvő és a városra néző Mont Rave nevű hegyormot. Wellington haditerve, mint oly sokszor azelőtt is, tökéletesen sikerült. A franciák visszaverték ugyan Picton támadásait, s Hill csapatai sem tudták elfoglalni a város fő hídját, Beresford tábornok viszont elfoglalta Mont Rave hegyormát. Ekkor Wellington felhozatta az oromra tüzérségét, de mielőtt megparancsolhatta volna a város lövetését, Soult marsall kitört a várból, s a carcassone-i úton elmenekült, hogy a Katalóniát feladó Suchet erőivel egyesüljön.²⁴⁴

A Gordon Highlanderek Toulouse elfoglalásában is Hill hadosztályának kötelékében vettek részt. Mivel azonban a tábornok ekkor csak védelmi feladatokkal látta el az ezredet, a 92-eseknek nem nyílt módjuk újabb dicsőséges haditettekkel gazdagítani ezredük történetét. Egy híd védelmi feladata volt rájuk bízva, s mivel a szemben álló franciáknak nem akaródzott megtámadni őket, az aberdeenshire-i legények főként csak szem- és fül-tanúi voltak a harctér más részein zajló eseményeknek.²⁴⁵

Soult marsall elmenekülésével Toulouse megbízottai kijelentették, hogy a Bourbonokat támogatják, Wellington pedig seregének élén április 12-én bevonult a városba.

---

²⁴¹ Robertson 1842. 131. o.

²⁴² Uo. 132. o.

²⁴³ Neillands 1995. 208. o.

²⁴⁴ Uo. 208–209. o.

²⁴⁵ Robertson 1842. 134. o.

Toulouse elfoglalásának éjszakáján érkezett meg Wellingtonhoz Napóleon lemondásának a híre. Ezzel együtt véget ért a brit hadsereg hosszú hispániai hadjárata, s úgy látszott, hogy a forradalom és a háborúk huszonöt éve után véget ért az Európáért vívott küzdelem.²⁴⁶

Az 1814-es rövid, franciaországi hadjáratban a 92-esek az „Orthes” névvel gazdagították az ezredlobogót.

A JEGYZETEK BEN ALKALMAZOTT RÖVIDÍTÉSEK

<i>Bingham</i> 1884.	<i>D. A. Bingham: A Selection from the Letters and Despatches of Napoleon. Vol. II. London, 1884.</i>
<i>Bourienne</i> 1836.	<i>Bourienne, M. de: Memoirs of Napoleon Bonaparte. Vol. III. London, 1836.</i>
<i>Chandler</i> 1966.	<i>Chandler, David G.: The Campaigns of Napoleon. Scribner, New York, 1966.</i>
GHRM	Gordon Highlanders Regimental Museum, Viewfield Road, Aberdeen
<i>Greenhill Gardyne</i> 1901.	<i>Lt.-Colonel C. Greenhill Gardyne: The Life of a Regiment. The History of the Gordon Highlanders from Its Formation in 1793 to 1816. London, 1901.</i>
<i>Lefebvre</i> 1975.	<i>Lefebvre, Georges: Napóleon. Gondolat, Budapest, 1975.</i>
<i>Livermore</i> 1966.	<i>H. V. Livermore: A New History of Portugal. Cambridge University Press, Cambridge, 1966.</i>
<i>Memoir</i> 1858.	<i>Memoir of Colonel Cameron of Fassiefern. By The Rev. Clerk, Archibald. Glasgow, 1858.</i>
<i>Neillands</i> 1995.	<i>Neillands, Robin: Wellington és Napóleon. Merhávia, Pécs, 1995.</i>
<i>Robertson</i> 1842.	<i>The Journal of Sergeant D. Robertson, late 92nd Foot. The Different Campaigns, Between the Years 1797 and 1818. Published by J. Fisher. Perth, 1842.</i>
<i>Robinson</i> 1906.	<i>Major-Robinson, Gen. C. W.: Wellington's Campaigns; Peninsula-Waterloo 1808-15, Also Moore's Campaign of Corunna (for Military Students) Part II.: 1811-12-13. Barossa to Vittoria and Invasion of France. Hugh Rees Ltd., London, 1906.</i>
<i>Soldiers at War</i> 2001.	<i>The Mammoth Book of Soldiers at War. (Firsthand accounts of warfare from the Age of Napoleon.) Ed. by Jon E. Lewis, Carroll & Graf Publishers, INC., New York, 2001.</i>
<i>Tarlé</i> 1946.	<i>Tarlé, Jevgenij: Napoleon. Cserépfalvi, Budapest, 1946.</i>
<i>The Road to Corunna</i>	<i>The Road to Corunna, 1808-9 by Rifleman Benjamin Harris, 95th Rifles. In: Soldiers at War</i>
<i>Tulard</i> 1997.	<i>Tulard, Jean: Napóleon. Osiris, Budapest, 1997.</i>
<i>Watt, é. n.</i>	<i>Watt, Lauchlan MacLeon: The Gordon Highlanders. W. P. Nimmo Hay & Mitchell, Edinburgh, é. n.</i>

²⁴⁶ *Neillands* 1995. 209. o.

Teofil Bíró

THE HISTORY OF THE 92ND (GORDON HIGHLANDERS) REGIMENT OF FOOT
IN THE WARS OF THE COALITIONS

Summary

International conflicts in the second half of the 18th century (the Seven Years' War, the American War of Independence, the French Revolution and the Napoleonic Wars) urged the British government to gradually increase the strength of the country's land forces. It seemed to be reasonable to make use of the manpower of the economically disadvantaged and overpopulated Scottish Highlands. In the last wave of the recruitment campaign that was launched in the Highlands after the last Jacobite Rising in 1745–1746 and ended in 1800, the Gordon Highlanders Regiment of Foot, recruited from and garrisoned in Aberdeen, was raised in 1794.

Principally, the Regiment was called to life by the growing needs of the Wars of the Coalitions. At that time, Great Britain did not only fight at sea and in the colonies, but also took part in the wars against France on the Continent more and more frequently and with increasing numbers of troops.

Except for the Egyptian Campaign in 1801, which was an integral part of the struggle against Napoleon, the Regiment was deployed in Europe throughout the period. They fought in Holland in 1799, in Denmark in 1807, in Belgium in 1809, in Portugal and Spain between 1808 and 1813, in France in 1814 and again in Belgium in 1815. Their Battle Honours ("Egmont-op-Zee", "Sphinx", "Egypt", "Mandora", "Peninsula", "Corunna", "Fuentes d'Onor", "Almarez", "Vittoria", "Pyrenees", "Nive", "Orthes" and "Waterloo") all prove the Regiment's involvement and valuable service in the battles, and represent the glorious stages of the early regimental history.

In the study, the author gives an account of the second period of the Gordon Highlanders' history, from the "adventure at La Coruña" to the short French campaign and Napoleon's resignation in 1814.

Teofil Bíró

L'HISTOIRE DU 92^E RÉGIMENT D'INFANTRIE BRITANNIQUE (GORDON HIGHLANDERS)
À L'ÉPOQUE DES GUERRES DE COALITION

Résumé

Les conflits internationaux de la deuxième moitié du 18e siècle – guerre de sept ans, la guerre d'indépendance en Amérique du Nord, la révolution française et les guerres napoléoniennes – ont incité le gouvernement britannique à augmenter progressivement les effectifs de son armée de terre. Il paraissait logique d'exploiter les ressources humaines des Hautes Terres d'Écosse, une région économiquement en retard avec un excédent de population. Les recrutements y ont débuté après la dernière insurrection jacobite de 1745–1746 et ont duré jusqu'en 1800. C'est lors de la dernière vague de ces recrutements que le régiment d'infanterie Gordon Highlanders établi à Aberdeenshire fut formé en 1794.

Le régiment est né pour répondre aux besoins grandissants des guerres de coalition. En plus de la mer et des colonies, la Grande Bretagne intervenait contre la France de plus en plus souvent sur le continent et avec des forces accrues.

Hormis la campagne d'Égypte de 1801 – qui faisait partie intégrante de la lutte contre Napoléon – le régiment fut toujours engagé en Europe dans la période examinée. Les théâtres de leurs opérations militaires furent les Pays-Bas en 1799, le Danemark en 1807, la Belgique en 1809, le Portugal et l'Espagne entre 1808 et 1813 avant de retourner en Belgique en 1815. Les inscriptions sur le drapeau du régiment témoignent de leur participation utile et active aux combats : «Egmont-op-Zee», «Sphinx», «Egypt», «Mandora», «Peninsula», «Corunna», «Fuentes d'Onor», «Almarez», «Vittoria», «Pyrenees», «Nive», «Orthes» et «Waterloo» indiquent chacun les différentes étapes glorieuses au début de leur histoire.

La présente étude examine la deuxième période de l'histoire du régiment, de «l'aventure de La Coruña» à la brève campagne de 1814 en France jusqu'à l'abdication de Napoléon.

Teofil Bíró

DIE GESCHICHTE DES 92. (GORDON HIGHLANDERS) BRITISCHEN INFANTERIEREGIMENTS ZUR ZEIT DER KOALITIONSKRIEGE

Resümee

Die internationalen Konflikte der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts – Siebenjähriger Krieg, nordamerikanischer Unabhängigkeitskrieg, französische Revolution und Napoleon-Kriege – spornten die britische Regierung an, die Stärke ihrer Festlandtruppen ständig zu erhöhen. Dabei erschien es als eine logische Lösung, das Menschenmaterial der schottischen Highlands heranzuziehen, die wirtschaftlich rückständig waren und über einen Bevölkerungsüberschuss verfügten. Im Jahre 1794, in der letzten Welle der militärischen Werbung auf dem Gebiet der schottischen Highlands, die nach dem letzten Jakobiten-Aufstand von 1745–1746 begann und bis 1800 dauerte, erfolgte die Aufstellung des Infanterieregiments Gordon Highlanders mit Standort in Aberdeenshire.

Das Regiment wurde im Grunde von den immer größeren Anforderungen der Koalitionskriege ins Leben gerufen. Großbritannien nahm nunmehr nicht nur auf der See und in den Kolonien, sondern immer öfter und mit immer größeren Kräften auch auf dem Kontinent im Kampf gegen Frankreich teil.

Abgesehen vom Ägypten-Feldzug des Jahres 1801 – der einen organischen Teil des Kampfes gegen Napoleon bildete – wurde das Regiment in unserer Zeit bis zuletzt in Europa eingesetzt. Die Schauplätze der Kampfbarkeit des Regiments waren 1799 die Niederlande, 1807 Dänemark, 1809 Belgien, zwischen 1808–1813 Portugal und Spanien, 1814 Frankreich und schließlich 1815 erneut Belgien. Die auf die Regimentsstandarte damals aufgezeichneten Namen beweisen stolz die nützliche und aktive Teilnahme der Einheit in den Kämpfen: „Egmont-op-Zee,“ „Sphinx,“ „Egypt,“ „Mandora,“ „Peninsula,“ „Corunna,“ „Fuentes d'Onor,“ „Almarez,“ „Vittoria,“ „Pyrenees,“ „Nive,“ „Orthes“ und „Waterloo“ bedeuten allesamt jeweils ein ruhmreiches Kapitel in der frühen Geschichte des Regiments.

Die vorliegende Studie gibt einen Überblick über den zweiten Abschnitt der Geschichte des Regiments, vom „Abenteuer von La Coruña“ bis zum kurzen Frankreich-Feldzug im Jahre 1814, der Abdankung Napoleons.

Теофил Биро

ИСТОРИЯ 92-ГО БРИТАНСКОГО ПЕХОТНОГО ПОЛКА (GORDON HIGHLANDERS)
В ПЕРИОД КОАЛИЦИОННЫХ ВОЙН

Резюме

Международные конфликты второй половины XVIII века – семилетняя война, североамериканская война за независимость, французская революция и войны Наполеона – побуждали британское правительство к непрерывному повышению численного состава своей сухопутной армии. Логическим решением казалось воспользоваться человеческим материалом Шотландского севера, бывшего экономически отсталым и располагавшим избытком населения. В последней волне военных вербовок в Шотландии, начавшихся после последнего якобитского восстания 1745–1746 гг., в 1794 году был сформирован пехотный полк Gordon Highlanders в Аберденшайре.

Этот полк по существу был вызван к существованию все более возраставшими требованиями коалиционных войн. Великобритания теперь уже не только на море и в колониях, но все чаще и со все более крупными силами вступает в борьбу на суше против Франции.

За исключением военной кампании в Египте 1801 года, которая была органической частью войны против Наполеона, полк в это время до конца воевал в Европе. В 1799 году театром военных действий полка была Голландия, в 1807 году – Дания, в 1809 году – Бельгия, в 1808–1813 году – Португалия и Испания, в 1814 году – Франция, и в конце концов в 1815 году вновь Бельгия. Результативное и активное участие в боях с гордостью подтверждается следующими надписями, нанесенными на полковое знамя: „Egmont-op-Zee,” „Sphinx,” „Egypt,” „Mandora,” „Peninsula,” „Corunna,” „Fuentes d’Onor,” „Almarez,” „Vittoria,” „Pyrenees,” „Nive,” „Orthes,” „Waterloo,”- все они являются одними из славных этапов прежней истории полка.

В настоящей статье рассматривается второй этап истории полка, начиная с „корунайского приключения” до короткой кампании 1814 года во Франции, до отречения Наполеона.